

Rapport

Afdækning af børn, unge og forældres perspektiver på forebyggelse af tobaks- og nikotinformbrug blandt børn og unge

Oktober 2024

RAMBOLL

Bright ideas.
Sustainable change.

Indholds- fortegnelse

Indledning

Sammenfatning

Del 1: Børne- og ungeperspektiver

- 1.0 Børn og unges perspektiver på tobaks- og nikotinformbrug
- 1.1 Tematikker med betydning for unges fravalg af tobaks- og nikotinprodukter
- 1.2 Afsendere med betydning i formidling om tobaks- og nikotinprodukter
- 1.3 Formidlingsformer og tilgange, som er virkningsfulde for børn og unge

Del 2: Forældreperspektiver

- 2.0 Forældreperspektiver på tobaks- og nikotinformbrug
- 2.1 Forhold med betydning for forældre, når det kommer til at forebygge deres børns tobaks- og nikotinbrug
- 2.2 Afsendere og formidlingsformer med betydning for forældre i forebyggelsen af børn og unges tobaks- og nikotinformbrug

Del 3: Koblingen af perspektiver

- 3.0 Kobling mellem børne- og ungeperspektiver og forældreperspektiver

Bilag

- Metode og datagrundlag
- Flerdimensionel figur på ungelivet og tilgange til forebyggelse af deres tobaks- og nikotinformbrug

Indledning

Rambøll Management Consulting (herefter Rambøll) gennemfører på vegne af Sundhedsstyrelsen en kortlægning af børn, unge og forældres perspektiver på forebyggelse af tobaks- og nikotinforgbrug blandt børn og unge. Kortlægningen har til formål at understøtte Sundhedsstyrelsen og eksternt kommunikationsbureau (Advice) med viden, som kan understøtte udviklingen af materialepakke til brug for den lokale forebyggende indsats målrettet tobaks- og nikotinforgbrug blandt børn og unge.

I nærværende rapport præsenteres kortlægningens samlede resultater. Kortlægningen er funderet i to dataindsamlingsrunder, der begge har undersøgt forebyggelse af tobaks- og nikotinbrug blandt børn og unge ud fra hhv. et børne- og ungeperspektiv samt et forældreperspektiv. Dataindsamlingen for børn og unge har bestået af fokusgruppeinterview, vox pop og en spørgeskemaundersøgelse på udvalgte uddannelsesinstitutioner. Dataindsamlingen blandt forældre har bestået af korte (30 minutter) telefoniske interviews.

Børne- og ungeperspektiver

Kortlægningens første del behandler følgende undersøgelsesspørgsmål:

- Hvad motiverer børn og unge til at afholde sig fra at bruge tobaks- og nikotinprodukter?
- Hvilke faktorer er afgørende for at nå børn og unge i forebyggelse af tobaks- og nikotinafhængighed?

Forældreperspektiver

Kortlægningens anden del behandler følgende undersøgelsesspørgsmål:

- Hvad er forældres forståelse af årsager til og motivation for, at børn og unge til- eller fravælger at bruge tobaks- og nikotinprodukter?
- Hvad engagerer forældre i forebyggelse af børn og unges tobaks- og nikotinafhængighed?
- Hvilke faktorer er afgørende for, at forældre kan støtte deres børn i ikke at begynde et forbrug af tobaks- og nikotinprodukter?

Læsevejledning

Rapporten består af tre centrale dele: Børne- og ungeperspektiver, forældreperspektiver og koblingen mellem børne- og ungeperspektiverne og forældreperspektiverne.

Del 1: Børne- og ungeperspektiver præsenterer indledningsvis en skematisk tematisering af, hvordan børn og unge forholder sig forskelligt til tobaks- og nikotinforgbrug betinget af alder, sociale relationer samt hvilke kontekster de befinder sig i til dagligt. Dernæst præsenteres tematikker med betydning for unges fravalg af tobaks- og nikotinprodukter, afsendere med betydning i formidling om tobaks- og nikotinprodukter og afslutningsvis formidlingsformer og tilgange, som er virkningsfulde for børn og unge.

Del 2: Forældreperspektiver præsenterer først en skematisk tematisering af de forskellige berøringsflader, forældre har med deres børn, herunder graden af indflydelse, de har på deres børns valg. Dernæst præsenteres forhold med betydning for forældre i forebyggelsen af børn og unges tobaks- og nikotinbrug og afslutningsvis afsendere og formidlingsformer med betydning for forældre i forebyggelsen af tobaks- og nikotinbrug blandt børn og unge.

Del 3: Kobling mellem perspektiverne sammenholder børne- og ungeperspektiverne med forældreperspektiverne, herunder præsenterer de hovedpointer, der gør sig gældende for en forebyggende indsats målrettet hhv. børn og unge og forældre samt koblingspunkterne mellem de to målgrupper.

Del 4: Bilaget indeholder en beskrivelse af kortlægningens metode, datagrundlag og en illustration af koblingen mellem børne-, unge- og forældreperspektiv.

Sammenfatning

Kortlægningen afdækker, hvordan Sundhedsstyrelsen kan udvikle en materialepakke, som kan anvendes i det lokale arbejde med at forebygge tobaks- og nikotinfbrug blandt børn og unge. Rapporten består af tre centrale dele, hvor afsnit 1.0-1.3 belyser ungeperspektiver, og afsnit 2.0-2.2 belyser forældreperspektiver. I afsnit 3.0 præsenteres koblingen mellem børne- og ungeperspektiverne og forældreperspektiverne. Nedenfor er en sammenfatning af de centrale pointer fra kortlægningens tre centrale dele.

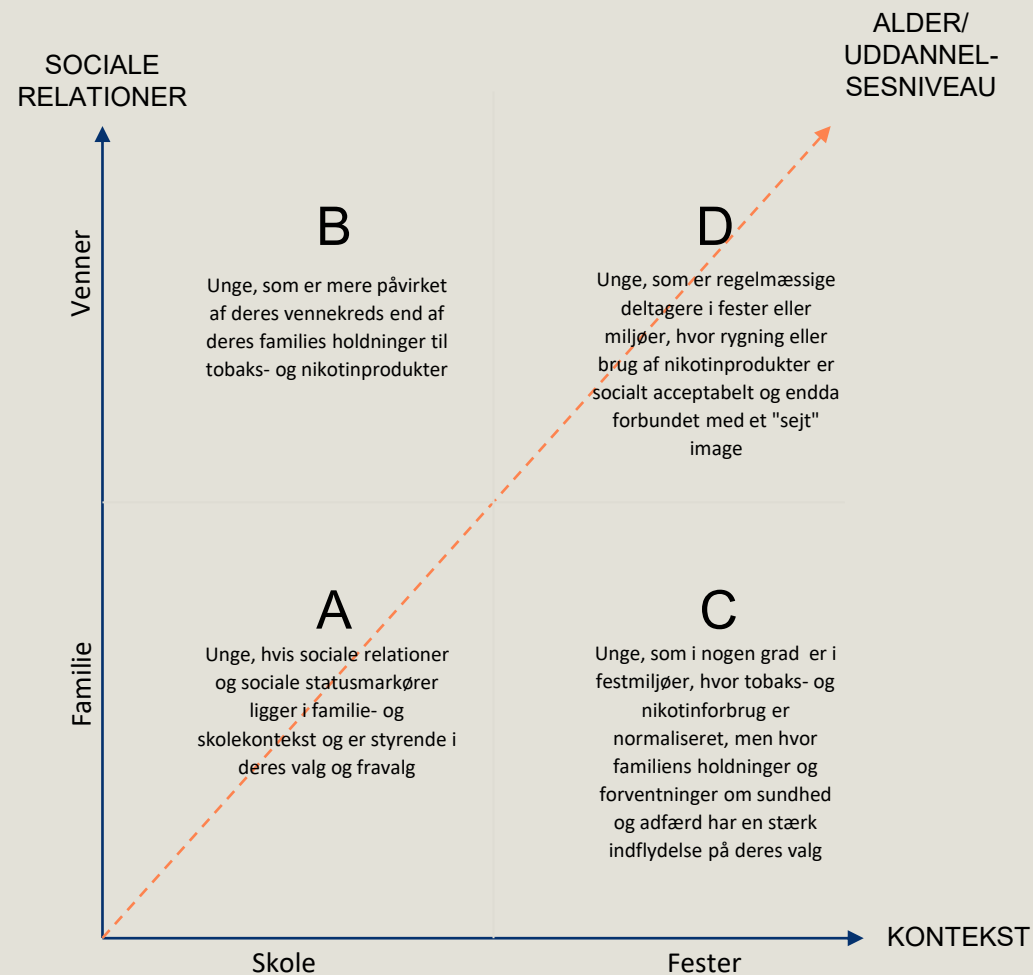
DEL 1: BØRNE- OG UNGEPERSPEKTIVER

Kortlægningen finder overordnet, at børn og unges perspektiver på tobaks- og nikotinfbrug er en dynamisk balance mellem sociale relationer (familie/venner) og kontekst (skole/fest) (se. figur til højre). Børn og unge forholder sig således forskelligt til tobaks- og nikotinfbrug afhængigt af, om den sociale relation med størst indvirkning på børn og unges adfærd er deres forældre eller deres venner, samt om den vigtigste sociale kontekst for dem er skole eller fest. Figuren til højre præsenterer fire ungegrupper, der er identificeret på baggrund af kortlægningen. De fire ungegrupper er en simplificering af en kompleks ungegruppe, hvorfor det skal bemærkes, at ungegrupperne skal ses som eksempler på de retninger i ungeperspektiverne, som er mest gennemgående.

I kortlægningen er der på baggrund af dialog med børn og unge på tværs af uddannelsesinstitutioner identificeret en række **tematikker**, som samlet set kan motivere børn og unge til at fravælge brugen af tobaks- og nikotinprodukter. Når de unge italesætter, hvilke forhold der har betydning for deres valg og/eller fravalg af tobaks- og nikotinprodukter, peger de analytiske fund på tre emner: **Identitet og image, fysisk og psykisk sundhed og produktforståelse**. Et af de forhold som samlet vurderes, at have størst motivation hos børn og unge er afhængighed.

På baggrund af kortlægningen vurderes det, at der er **faktorer**, som er afgørende for at nå børn og unge i forebyggelsen af tobaks- og nikotinfbrug, herunder hvilke afsendere der måtte have størst betydning i formidling om tobaks- og nikotinfbrug. De identificerede personer er **tætte personlige relationer** såsom søskende, forældre og venner, **rollemodeller** såsom jævnaldrende unge eller influencere og **sekundære voksenrelationer** såsom fodboldtrænere eller lærere.

Til sidst finder kortlægningen, at for at nå ud med **budskabet** til børn og unge om ikke at anvende tobaks- og nikotinprodukter skal formidlingen have fokus på flere faktorer. Formidlingen skal være **personlig og oprigtig**, den skal **starte en dialog** mellem forældre, børn og unge og den **skal ske der, hvor de unge befinder sig og tilpasses den enkelte aldersgruppe**.

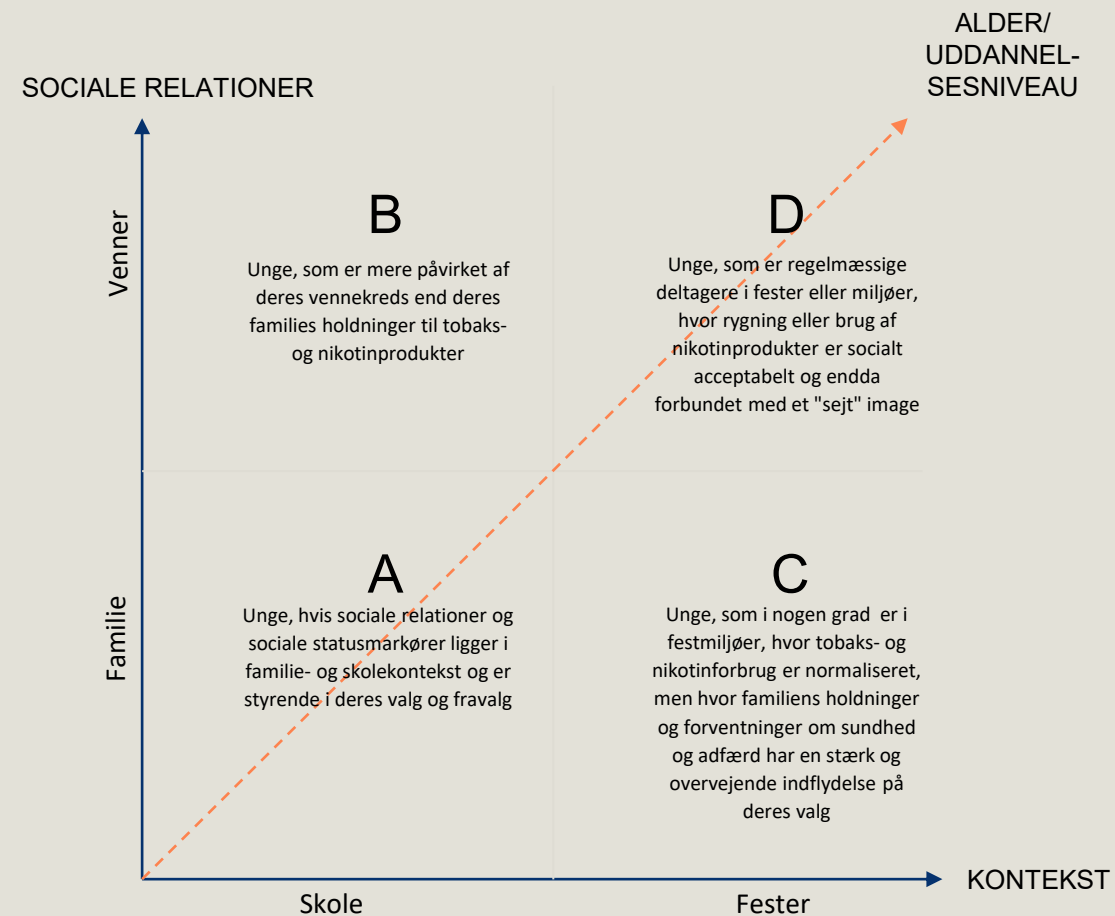
Sammenfatning

DEL 2: FORÆLDREPERSPEKTIVER

Kortlægningen viser, at forældrene har direkte indflydelse på deres børn og unges valg og adfærd, hvis de er i ungegruppe A og C. Her har forældrene direkte indflydelse på deres børn og unges valg og adfærd, fordi de unges sociale relationer og statusmarkører ligger i familie- og skolekontekst eller hvis de unge tillægger familiens holdninger og forventninger om sundhed og adfærd stor værdi. For de børn og unge med deres primære sociale relationer og statusmarkører i skolekontekst, så centrere deres vennekreds sig til dem de går i skole med. Derimod viser analysen, at forældrene i højere grad er distanceret fra at have indflydelse på samt forstå deres børns livsverdener, hvis de unge befinder sig i ungegruppe B og D. Dette skyldes, at de unges sociale holdepunkter foregår i arenaer som forældrene sjældent eller aldrig deltager i, fx sociale aktiviteter med venner og fester.

Samlet finder kortlægningen, at forældre mangler **viden om og kendskab til udbredelse af og konsekvenser ved tobaks- og nikotinforgbrug**. Forældrene mangler forståelse for de forskellige tobaks- og nikotinprodukter, som deres børn møder i ungdomslivet, samt direkte adgang til viden om tobaks- og nikotinprodukters udbredelse og kortsigtede sundhedsskadelige konsekvenser. Derudover efterspørger forældrene **handlekompetencer**, der kan understøtte dem i, hvornår og hvordan de som forældre skal gribe forebyggelse af tobaks- og nikotinforgbrug an. Dette skal sikre, at forældrene har de rette forudsætninger for at møde deres børn og unge i en dialog, der har reel indflydelse på deres børns tobak- og nikotinforgbrug.

Kortlægningen peger på flere forhold, der kan være nyttige for forældre at modtage støtte til, når det gælder forebyggelse af tobaks- og/eller nikotinforgbrug blandet deres børn og unge. Forældrene udtrykker behov for **saglige argumenter og faktabaseret viden om tobaks- og nikotinprodukter**, viden om, **hvordan og hvornår samtalen skal foregå**, troværdige **rollemodeller og fortællinger** samt **et fælles referencepunkt** i form af et dialogværktøj, en kampagne eller fællesoplevelse.

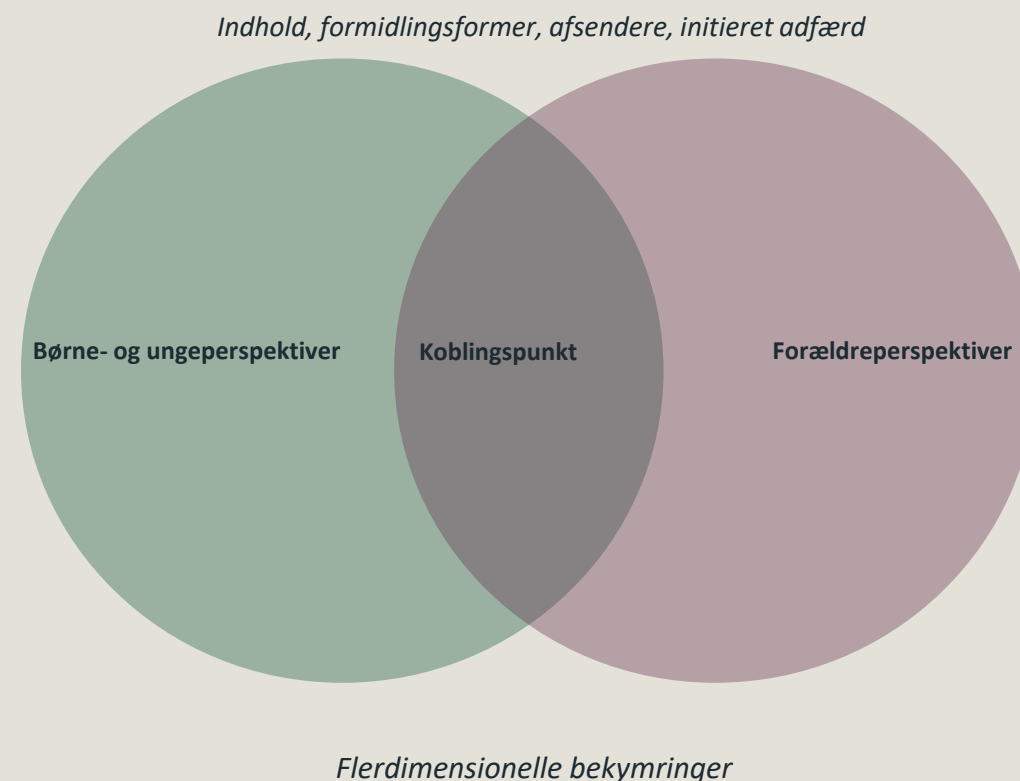
Sammenfatning

DEL 3: KOBLING AF PERSPEKTIVER

De tværgående analysefund viser, at børn og unge lever i en virkelighed, hvor tobaks- og nikotinprodukter spiller en rolle og har en betydning, som deres forældre ikke har kendskab til. Det være sig, at tobaks- og nikotinprodukter kan være identitetsskabende for nogle børn og unge og forbundet med, hvordan man interagerer med hinanden i bestemte sociale sammenhænge, herunder fester. Samtidig optræder forældrene med centrale roller i deres børn og unges liv og har derfor en særlig position til at influere og vejlede deres børn og unge gennem støtte og samtale. Her peger de analytiske resultater på, at såfremt samtalerne ikke afspejler den reelle verden, de unge lever i – og i dette tilfælde de kontekster, som børn og unge eksponeres for – bliver kvaliteten af samtalerne utilstrækkelig i forebyggelsen af tobaks- og nikotinbrug blandt deres børn og unge.

De analytiske fund peger på, at der er et koblingspunkt mellem børne- og ungeperspektiverne og forældreperspektiverne, der rummer potentialer for at imødekomme de to målgruppers forskellige forståelsesrammer og behov. Således er vurderingen, at det er muligt at udforme kommunikation, hvor både børn og unge og forældre kan møde hinanden og sammen håndtere udfordringerne med tobaks- og nikotinbrug blandt børnene og de unge, hvis der tages afsæt i, at børn og unge samt forældre har samme behov og ønsker. Dette tæller konkret:

- **Relaterbare fortællinger**, der giver mening for både unge og forældre at tale ind i. Det være sig kortsigtede sundhedsmæssige konsekvenser eller identitet og image.
- **Samlingspunkter**, der afspejler ungelivets kompleksiteter, hvor samtalen mellem barn og forældre behandler dilemmaer nysgerrigt og undersøgende med plads til flere perspektiver.
- Inddragelse af **nære familierelationer, venner og fællesskaber** (velinformede ældre søskende engageret i åbne og støttende samtaler).
- Unge har brug for at blive mødt i dialog. Det kræver en **flerdimensional tilgang**, der tager højde for alder, socialt miljø og personlig motivation.
- En **bred vifte af formidlingsformer** kan understøtte dialog og debat mellem børn og unge samt mellem børn, unge og deres forældre.

Del 1:

Børne- og ungeperspektiver

Børn og unges perspektiver på tobaks- og nikotinformbrug

En dynamisk balance mellem sociale relationer og kontekst

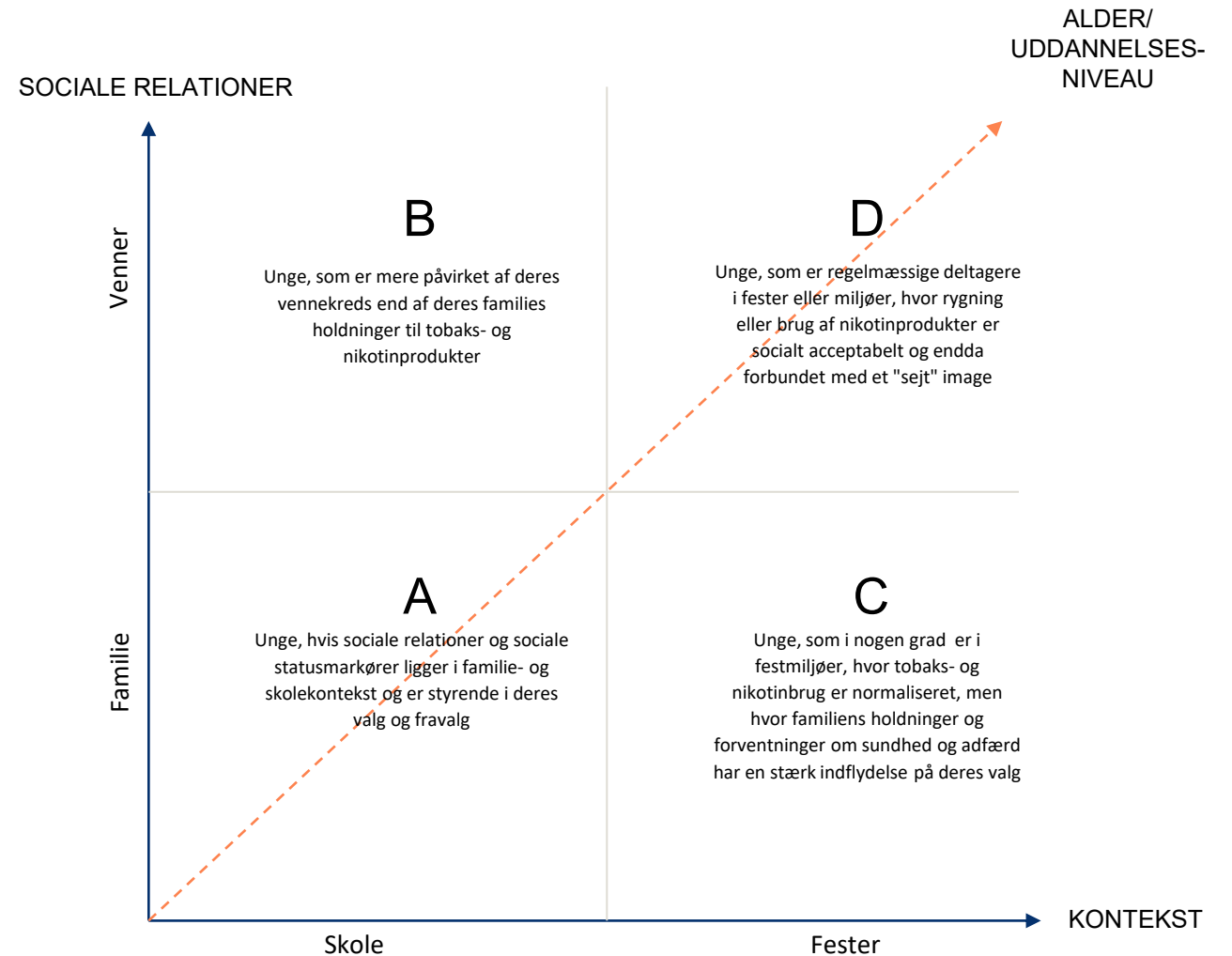
Kortlægningen finder overordnet, at børn og unges perspektiver på tobaks- og nikotinformbrug er en dynamisk balance mellem sociale relationer (familie, venner) og kontekst (skole, fester).

Figuren til højre præsenterer således fire ungegrupper, der er identificeret på baggrund af kortlægningen. De fire ungegrupper er en simplificering af en kompleks ungegruppe, hvorfor det skal bemærkes, at ungegrupper skal ses som eksempler på de retninger i ungesperspektiverne, som er mest gennemgående. Det er Rambølls hensigt med figuren at give et indblik i den forskellighed, der er i børn og unges forhold til tobaks- og nikotinformbrug afhængigt af en række faktorer.

Figuren illustrerer, hvordan børn og unge forholder sig forskelligt til tobaks- og nikotinformbrug afhængigt af deres sociale relationer, hvilken kontekst de primært orienterer sig imod i det daglige samt barnets og den unges alder.

X-aksen beskriver den kontekst, som umiddelbart har størst betydning for de unges valg i forhold til tobaks- og nikotinformbrug (skole, fester). Y-aksen beskriver de sociale relationer, som påvirker de unges valg mest (familie, venner). Midterlinjen indikerer alder/uddannelsesniveau (8. klasse → ungdomsuddannelser).

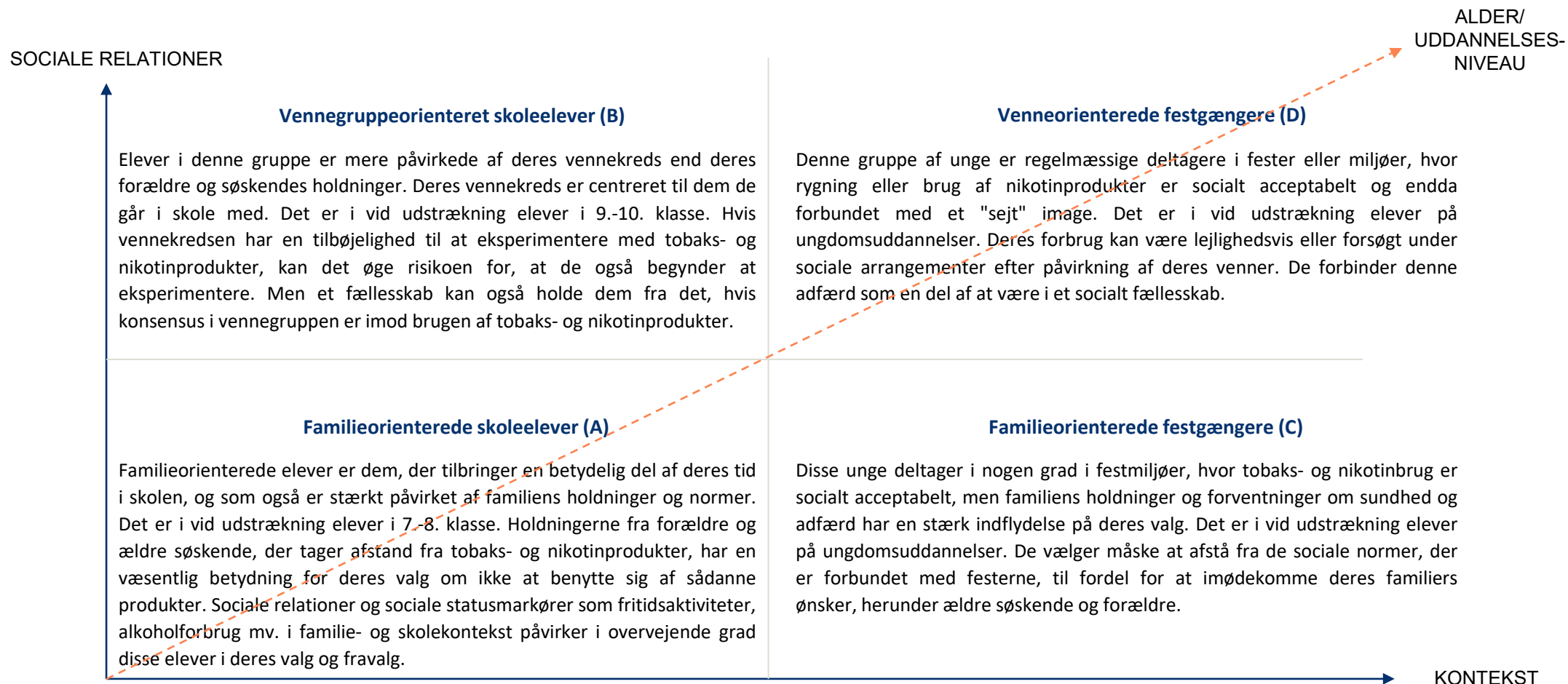
På næste side uddybes forholdene i de fire ungegrupper.

Børn og unges perspektiver på tobaks- og nikotinformbrug

En dynamisk balance mellem sociale relationer og kontekst

Tematikker med betydning for unges fravalg af tobaks- og nikotinprodukter

I kortlægningen er der på baggrund af dialog med børn og unge på tværs af uddannelsesinstitutioner identificeret en række tematikker, som samlet set kan motivere børn og unge til at fravælge brugen af tobaks- og nikotinprodukter.

Når de unge italesætter, hvilke forhold der har betydning for deres valg og/eller fravalg af tobaks- og nikotinprodukter, peger de analytiske fund på emnerne **identitet og image**, **fysisk og psykisk sundhed** og **produktforståelse**.

De enkelte emner præsenteres kort nedenfor og udfoldes på de næste sider.

IDENTITET OG IMAGE

Identitet og image er et afgørende element for, om de unge anvender tobaks- og nikotinprodukter, samt har betydning for, hvor ofte og hvornår de anvender det. Det handler således for børn og unge om social accept i forhold til, om de anvender tobaks- eller nikotinprodukter.

FYSISK SUNDHED, PSYKISK SUNDHED OG AFHÆNGIGHED

Hos børn og unge har de langsigtede sundhedsmæssige konsekvenser såsom kræft og tidligere død en lille indflydelse på deres tobaks- og nikotinformbrug. Børn og unge har i mindre grad en bevidsthed om de kortvarige konsekvenser som afhængighed samt søvn- og koncentrationsbesvær.

PRODUKTFORSTÅELSE

Der er hos børn og unge en stor forskel i viden mellem de forskellige tobaks- og nikotinprodukter, samt hvilke image produkterne har. Blandt børn og unge er der stor viden om de negative konsekvenser ved tobak, og de er forbundet med lugt og u-sejt image. Omvendt bliver nikotinprodukter i mindre grad set som noget skadeligt eller negativt blandt de unge, da disse produkter har attraktive smage og dufte.

Identitet og image

Tematikker med betydning for unges fravalg af tobaks- og nikotinprodukter

Kortlægningen viser, at det blandt børn og unge handler om social accept i forhold til, om de anvender tobaks- eller nikotinprodukter. Børn og unge skelner mellem det image, du som ung har, hvis du bruger tobaks- og nikotinprodukter til fest, eller hvis du gør det fast til hverdag. Det at bruge tobaks- eller nikotinprodukter til fest forbinder flere unge med, at du er en del af en kreds med høj social status og dermed sej, hvorimod at gøre det til hverdag, har du en mindre social status. Samtidig viser kortlægningen, at de unge ser op til dem, som ikke bruger nogen af produkterne, fordi det sender et signal om viljestyrke og mod til at sige fra over for gruppepres.

Hyppighed og social kontekst

De unge fortæller, at de ofte forbinder cigaretter, vapes, puff bars eller nikotinposer med noget "sejt", hvis det foregår til fest. Denne form for forbrug forbinder flere unge med, at du er en del af sociale kredse med høj status, hvor der foregår noget mere grænsesøgende og festligt, hvilket for flere børn og unge signalerer, at du er grænsesøgende, modig og dermed sej. Blandt de interviewede børn og unge, der selv bruger nikotinposer eller bruger vapes, er der en overvejende opfattelse af, at produktet har en positiv signalværdi, fx når man kan se snuspakken i lommen på bukserne. Synligheden af produktet er således en social statusmarkør til andre om, at man er modig.

Omvendt opfatter flere af de unge brugen af tobaks- og nikotinprodukter i andre sociale sammenhænge som tegn på social usikkerhed og som noget, der er resultat af gruppepres. Unge, der ryger cigaretter, bruger nikotinposer eller e-cigaretter i hverdagen, opfattes blandt nogle af de unge som medløbere, der ikke siger fra over for gruppepres eller gruppens normer. Risikoen for at opnå et image som medløber afskrækker nogle unge fra at begynde at bruge cigaretter, nikotinposer, vapes eller puff bars i hverdagen. Det skyldes, at det negative image blandt flere af eleverne vejer tungere end den sociale accept, de opnår i festlige sammenhænge. Det indikerer, at der er behov for at målrette forbyggende indsatser, så de understøtter den generelle antagelse blandt de unge om, at der sker et skred i image og fornuft, når man går fra "fest-ryger" til "fast-ryger".

“

Jeg tror, det handler meget om vennekredsen. Hvis man går sammen med nogle, der ryger, starter man også selv. Hvis man nu har nogle venner, der dyrker meget sport og ikke ryger, så gør man det måske heller ikke selv.

Elev, EUD

“

Jeg tror, det er en blanding af at spille sej, prøve grænser og det sociale – det at være en del af noget. Til festerne skulle man ryge for at være en del af det fællesskab, der var udenfor.

Elev, EUD

Identitet og image

Tematikker med betydning for unges fravalg af tobaks- og nikotinprodukter

Børn og unge spejler sig i hinanden

Kortlægningen viser, at børn og unges vennekredse spiller en stor rolle i de unges valg om brug af tobaks- og nikotinprodukter. En elev fra 9. klasse beskriver blandt andet en klar opdeling mellem dem, der bruger produkterne, og dem, der ikke gør, hvilket ifølge eleven gør fravalget lettere, når flere i gruppen vælger at afstå. Kortlægningen viser, at unge agerer ud fra, hvad der er socialt acceptabelt, hvilket påvirker deres beslutning om brug af tobaks- og nikotinprodukter. Gruppepres bliver også fremhævet af særligt de ældre gymnasielever som en væsentlig faktor for valg og fravalg af tobaks- og nikotinprodukter. Gruppepres kommer til udtryk ved, at de børn og unge oplever at modtage negative kommentarer fra venner/bekendte eller oplever at blive udelukket fra sociale sammenhænge. Det indikerer, at de unge stræber efter social accept og fællesskab, når de beslutter at til- eller fravælge tobaks- og nikotinprodukter.

Unge, som ikke benytter sig af produkterne, har et positivt image

Flere af de unge fortæller, at de ser op til dem, som ikke bruger nogen af produkterne, fordi det sender et signal om viljestyrke og mod til at sige fra over for gruppepres. Dog indikerer datamaterialet, at mens brugere af nikotinposer fx kan signalere en særlig status eller et image gennem et synligt produkt, kan ikke-brugere ikke signalere samme status gennem et fysisk produkt. Der

kan derfor være behov for at indtænke, hvordan man inddrager fortællinger og statussymboler fra de unge, som opfattes som stærke på grund af deres fravalg.

Italesætte og påvirke den sociale norm og forståelse

Kortlægningens fund indikerer således, at der grundlæggende er behov for at italesætte og påvirke den sociale norm og forståelse hos de unge, såfremt man ønsker at mindske forbruget af tobaks- og nikotinprodukter. Den sociale accept vægter for flere af de unge højere end de langsigtede risikovirkninger ved brug af enten tobaks- eller nikotinprodukter. En materialepakke kan således med fordel have fokus på at tale de unge op, som undlader at anvende tobaks- og nikotinprodukter, herunder de menneskelige kvaliteter, de besidder, såsom viljestyrke og mod.

“

Jeg ser faktisk lidt op til dem af mine venner, der ikke tager snus. Det er sejt, de kan lade være med det. Det siger meget om dem.

Gymnasieelev, 1.g.

“

På den ene side er det cringe og man ser nederen ud, men man ser også sej ud – til fester er det normalt og kan være sejt, men til hverdag er det kikset og nederen og ucharmerende.

Elev 10. klasse

Fysisk sundhed, psykisk sundhed og afhængighed

Tematikker med betydning for unges fravalg af tobaks- og nikotinprodukter

Kortlægningen viser tydeligt, at tematikker som kortsigtede fysisk og psykisk sundhed er relevante i dialogen med de unge om tobaks- og nikotinprodukter, og fortsat er de tematikker, der gør størst indtryk på dem. Men i dialogen med børn og unge kommer det til udtryk, at der i målgruppen er en større bevidsthed om sundhedsrisici ved tobaksprodukter end nikotinprodukter. Der er således større bevidsthed om de langsigtede sundhedsmæssige konsekvenser såsom kræft og tidligere død og i mindre grad en bevidsthed om de kortvarige konsekvenser som søvn- og koncentrationsbesvær.

Fysiske sundhedskonsekvenser

De kvalitative interviews viser, at fysisk sundhed spiller en afgørende rolle for nogle børn og unge, når de fortæller om, hvorfor de fravælger tobaks- og nikotinprodukter. Det er ofte de børn og unge som er idrætsaktive. For de unge dækker fysiske sundhedskonsekvenser over risikoen for langsigtede sundhedsmæssige konsekvenser såsom kræft, tidligere død og dårlige lunger. Det er i mindre grad de kortvarige konsekvenser såsom søvn- og koncentrationsbesvær, som de unge forbinder med fysiske sundhedskonsekvenser. Ligeledes oplever de ikke afhængighed som en fysisk sundhedskonsekvens. Adspurgt fortæller de unge, at de kun i begrænset omfang er blevet præsenteret for de kortvarige konsekvenser ved at bruge tobaks- og nikotinprodukter, dette til trods for at børn og unge angiver at de kortsigtede konsekvenser vil have størst betydning for deres valg.

Det er både blandt de unge, som ikke er brugere, og de unge, der allerede benytter produkterne. 22 pct. af de unge, som benytter

tobaks- og nikotinprodukter, angiver i spørgeskemaundersøgelsen, at fysisk sundhed vil være den vigtigste grund til, at de valgte at stoppe. For unge, som ikke benytter tobaks- og nikotinprodukter, er det 35 pct. Øvrige faktorer, som har haft eller kunne have haft betydning for børn og unge for ikke at begynde på tobaks- og nikotinprodukter, er mental sundhed samt familie og søskendes holdninger. Hos de unge, som benytter tobaks- og nikotinprodukter, er også økonomi en faktor, som kunne have haft betydning for, at de ikke havde påbegyndt et forbrug.

Enkelte børn og unge fortæller i interviews og vox pop, at frygten for ikke at præstere tilstrækkeligt i sportssammenhænge er en årsag til, at de fravælger tobaks- og nikotinprodukter. Nogle fortæller også hvordan de har valgt at bruge snus eller e-cigaretter frem for cigaretter, da de anser disse som mindre skadelige. En ung pige fortæller, at hun stoppede med at ryge cigaretter, fordi det gik ud over hendes sportslige præstation, da hun var under uddannelse i hæren, men at hun til gengæld begyndte på snus som erstatning, da hun ikke oplevede det lige så skadeligt for lungerne. Børn og unge fortæller selv, at det kunne have betydning for dem, hvis de fik flere oplysninger om den mulige betydning tobaks- og nikotinprodukter kan have for deres sportslige præstationer. Her skal ikke blot være fokus på almindelige cigaretter, men også de alternative tobaks- og nikotinprodukter.

Når jeg kigger på mine bedsteforældre, skræmmer det mig, for de har røget hele deres liv. De hoster hele tiden og ser meget gamle ud.

Elev 8. klasse

Jeg tænker på det hver gang. Jeg kan godt være bange for, at der sker et eller andet, at ens lunger bliver helt ødelagte, og man ikke kan få luft eller ikke kan spille sport.

Elev, EUD

Fysisk sundhed, psykisk sundhed og afhængighed

Tematikker med betydning for unges fravalg af tobaks- og nikotinprodukter

Afhængighed

Frygten for et dårligt mental sundhed såsom negative psykiske og mentale påvirkninger, et negativ image forbundet med at være fast bruger og en økonomisk belastning til indkøb af tobaks- og nikotinprodukter er de unges primære årsager til, de ikke ønsker at være afhængige af tobaks- og nikotinprodukter.

Der er dog blandt børn og unge en forskellig forståelse af, hvad det vil sige at være afhængig. Blandt de ældre unge, som deltager i fester, er der en klar opfattelse af, at de, som benytter tobaks- eller nikotinprodukter regelmæssigt til fester, ikke er afhængige. Dette til trods for at de anvender produkterne hver fredag og lørdag. De ældre unge fortæller selv, at de tidligere var meget mere bange for at blive afhængige, end de er i dag. Dette skyldes, at de efter at have anvendt tobaks- og nikotinprodukter ikke oplever at blive afhængig. Men direkte adspurgt fortæller de, at de ikke er klar over, hvornår man er afhængig af et produkt.

Samtidig fortæller flere, særligt yngre unge, at de frygter for at blive afhænge af produkterne, hvis de prøver dem til fester eller ved andre enkeltstående lejligheder. Fx fortæller en unge på, at det er en glidebane at starte med produkterne til fester, da hun frygter at blive afhængig.

Denne tilbageholdenhed hos de yngre unge, samt forældrenes holdning og venners negative oplevelser, indikerer, at der er en naturlig skepsis overfor produkterne hos de yngre unge. Det skyldes,

at de i mindre grad har været i berøring og omgang med produkterne.

En gymnasieelev fortæller desuden, at de første erfaringer med produkterne i et festmiljøet kan have en betydning for, om man fortsætter med at benytte produkterne fremover. Er oplevelsen således dårlig, fx hvis den unge kaster op af den store nikotinmængde, så forbinder de det med en negativ følelse.

Selv hvis jeg havde lyst, så ved jeg ikke, om jeg turde prøve det, fordi jeg ville være bange for at blive afhængig af det

Elev, 8. klasse

Jeg tror, det bliver svært at stoppe, når man først er i gang. Det er også derfor, jeg ikke tør prøve det. Tænk hvis jeg bare kunne lide det og blev afhængig af det.

Elev, 8. klasse

Jeg tror, der er nogle unge, som gerne vil flygte fra hverdagen. De leder måske efter den lykkfølelse, de kan få ved at bruge de her ting.

Elev 8. klasse

Fysisk sundhed, psykisk sundhed og afhængighed

Tematikker med betydning for unges fravalg af tobaks- og nikotinprodukter

Mental sundhed

Kortlægningens analyse viser, at de unge er mere optagede af fysisk sundhed fremfor psykisk sundhed. Det kan formentligt skyldes, at de unge har manglende kendskab til de psykiske konsekvenser ved brug af produkterne. Dog fremhæver nogle af de unge, at de ikke har lyst til at begynde på produkterne, fordi de frygter for angst, depression og afhængighed.

De unge peger på, at de blandt venner har set de negative sider af tobaks- og nikotinforbrug, og det afholder dem fra at bruge tobaks- og nikotinprodukter – det kan fx være de negative konsekvenser ved at være afhængig og skulle stoppe igen. Det giver både "downers", såkaldte perioder med negativt humør, søvn- og koncentrationsbesvær.

Hos nogle børn og unge er det også en italesættelse af, at brugen af tobaks- og nikotinprodukter signalerer en udfordret eller dårlig psykisk tilstand. Dårlig mental sundhed opleves hos nogle som en årsag til at starte hos nogle og derfor ønsker andre ikke at begynde et tobaks- og nikotinforbrug. Nogle unge ser produkterne som en kortsigtet løsning på personlige udfordringer, mens andre ser dem som en trussel mod deres langsigtede trivsel og sundhed.

Oplysning om mental sundhed og afhængighed

Kortlægningen indikerer, at der er behov for, at de unge i højere grad bliver oplyst om ikke blot de langsigtede og fysiske

skadevirkninger ved tobaks- og nikotinprodukter, men også opnår større viden og forståelse for de kortsigtede og mentale sundhedsmæssige virkninger. Det være sig større viden om, hvordan et nikotinforbrug kan påvirke humør, søvn og koncentration, da børn og unge er bevidste om vigtigheden af dette for at oprette sociale relationer og præstere akademisk.

Dernæst viser kortlægningen, at børn og unge har en forståelse af, at afhængighed er, når man har behov for at anvende produkter dagligt. Kortlægningen indikere således, at der med fordel kan sættes fokus på, hvad det vil sige at være afhængig, hvornår er man afhængig samt de sundhedsmæssige, sociale og økonomiske konsekvenser, det har at være afhængig.

“

Jeg tror, den første gang, man prøver produkterne, er meget afgørende. Jeg tog snus til en fest, og jeg fik det rigtig dårligt. Det fik mig til at tænke over dagen efter festen, at det nok ikke var noget for mig.

Gymnasieelev, 1.g.

“

Jeg har venner, der har været i psykose på grund af rusmidler, og det skræmmer mig også generelt ved de her produkter. Jeg er bange for, det kan påvirke mit humør meget.

Gymnasieelev, 1.g.

Produktforståelse

Tematikker med betydning for unges fravalg af tobaks- og nikotinprodukter

Kortlægningen viser, at der er stor vidensforskel mellem tobaks- og nikotinprodukter samt hvilke image produkterne har. Eksempelvis er der stor viden blandt børn og unge om de negative konsekvenser ved tobak, og som er forbundet med lugt og dårligt image. Omvendt bliver nikotinprodukter i mindre grad set som noget skadeligt eller negativt blandt de unge, da de har attraktive smage og dufte.

Cigaretter opfattes som mere skadelige

Kortlægningen viser, at børn og unge har et større vidensniveau om de negative konsekvenser ved cigaretter sammenlignet med nikotinprodukter. Generelt betragter de unge cigaretter som meget skadelige, hvilket afholder flere af de interviewede unge fra at bruge tobaksprodukter. Mange unge vælger derfor nikotinprodukterne som snus eller e-cigaretter under det indtryk, at de er mindre skadelige end cigaretter.

Mange unge, der ikke har prøvet tobaks- og nikotinprodukter, finder særligt cigaretter ulækre, især på grund af røgen og de sundhedsmæssige konsekvenser, hvilket har afholdt dem fra at bruge cigaretter og gøre det regelmæssigt fx til fest.

Omvendt bliver nikotinprodukter i mindre grad set som noget skadeligt eller negativt blandt de unge. Ifølge nogle unge skyldes det til dels de attraktive smage og dufte, som nikotinprodukterne kan have, og som ikke skræmmer dem i samme grad som cigaretter. Derudover viser interviews med børn og unge også, at de unge generelt mangler viden om risikoen ved at bruge produkterne på

kort og lang sigt. De unge er således ikke bekendte med de sundhedsmæssige risici forbundet med højt nikotinindtag. Enkelte unge fortæller således i interviews, at de aldrig har forbundet det at bruge nikotinposer med dårlig søvn og angst.

Nikotinprodukterne bliver desuden fremstillet som mere diskrete, hvilke de også fremhæver som en vigtig faktor for, hvorfor de benytter sig af dem fremfor cigaretter. De diskrete produkter gør det muligt at skjule dem nemmere for forældre, lærer og andre autoriteter.

Børn og unge fortæller, at der blandt dem selv og deres venner er et klart behov for at få mere viden om de skadelige konsekvenser ved særligt nikotinprodukter, da den form for viden vil have en betydning for dem. Derfor fortæller de unge selv, at man fortsat bør have for øje, når man kommunikerer til unge omkring tobaks- og nikotinprodukter, at budskaberne skal understrege både de kortsigtede og langsigtede skadelige fysiske og psykiske konsekvenser ved brug af nikotinprodukter.

“

Dengang jeg begyndte at ryge smøger, skulle jeg holde smøgen med en gaffel for ikke at lugte af røg, fordi mine forældre ikke skulle opdage det. Det behøver man jo ikke i dag, fordi de der puff bars bare lugter af tyggegummi.

Elev, EUD

Produktforståelse

Tematikker med betydning for unges fravalg af tobaks- og nikotinprodukter

Miljø, klima og samfundsmæssige konsekvenser

Kortlægningen viser, at de unge generelt oplever, at det kan være svært at følge med i den konstante udvikling af nye nikotinprodukter. Børn og unge fortæller således, at de ikke har kendskab til, hvordan produkterne bliver produceret, deres miljømæssige påvirkninger, at de er ejet af de samme producenter, som udvikler tobaksprodukter.

I interviews fortæller særligt de ældre unge, at det i nogen grad vil være interessant og have betydning for deres forbrug af produkterne fx at høre mere om de miljømæssige og menneskelige påvirkninger ved tobaks- og nikotinprodukter. Dette skyldes blandt andet, at de opfatter sig selv som miljø- og klimabevidste. Samtidig er der dog også en lang række af de unge, der udtrykker, at det i mindre grad vil have en betydning for dem, da de fx også kender de miljømæssige konsekvenser ved tøjproduktion, men fortsat køber det tøj, som er billigst. Kortlægningen har ikke kunnet afdække, hvorvidt dette er afhængigt af, hvor de unge bor, fx storby eller landområde, eller hvorvidt der er sociodemografiske forskelle. Derimod er der indikationer på, at ældre unge, fx gymnasieelever, er mere bevidste og handlingsparate på miljø, klima og samfundsmæssige konsekvenser end børn og unge i folkeskolen.

Børn og unge forbinder ikke nikotinprodukter med sundhedsskadelige

Kortlægningen indikerer, at der i en materialepakke med fordel kan fokuseres på information om nikotinprodukternes sammenlignelighed med tobaksprodukter. Da nikotinprodukterne hurtigt udvikler sig og er mangeartede, kan der med fordel være fokus på kontinuerlig oplysning og uddannelse om de nye produkter og deres potentielle sundhedsskadelige konsekvenser. Samtidig bør der være et større fokus på at dele viden om det indholdsmæssige stof nikotin, således de unge får en større bevidsthed om det aktive stof frem for et enkelt produkter.

“

Jeg havde slet ikke tænkt på miljøet. Jeg har slet ikke overvejet, at det kan have en påvirkning. Men hvis det har en påvirkning, så gider jeg da slet ikke at tage det.

Elev i 8. klasse

“

Jeg tror, klima og miljø kunne have en betydning for, om unge startede. Det er jo lige i vores tid det, der fylder allermest. Jeg anede bare ikke, det var en ting.

Gymnasieelev, 1.g

Afsendere med betydning i formidling om tobaks- og nikotinprodukter

I kortlægningen er der på baggrund af dialog med børn og unge på tværs af uddannelsesinstitutioner identificeret udvalgte faktorer, som er afgørende for at nå børn og unge i forebyggelsen af tobaks- og nikotinafhængighed, herunder hvilke afsender der kan have størst betydning i formidlingen om konsekvenserne ved tobaks- og nikotinformbrug.

De identificerede personkategorier er **tætte personlige relationer** såsom søskende, forældre og venner, **rollemodeller** såsom jævnaldrende unge eller influencere og **sekundære voksenrelationer** såsom fodboldtrænere eller lærere.

De enkelte personkategorier præsenteres kort nedenfor og udfoldes på de næste sider. Her uddybes også en række tværgående hensyn, som er identificeret som virkningsfulde i formidlingen til børn og unge ved forebyggelse af et tobaks- og nikotinformbrug.

TÆTTE RELATIONER – FORÆLDRE, SØSKENDE OG VENNER

Børn og unge vil gerne leve op til de normer og forventninger, som deres forældre, søskende og venner har. Derfor kan tætte personlige relationer såsom søskende, forældre og venner have en afgørende betydning for deres valg om ikke at benytte sig af nikotinprodukter, cigaretter, vapes eller puff bars.

ROLLEMODELLER – JÆVNALDRENDE UNGE ELLER INFLUENCERE

De unge responderer på fortællinger fra personer, de kan relatere til. Det kan være en, som står i samme livssituation, er fra samme geografiske område i landet eller kommer i samme miljø (musik, sport, uddannelsesinstitution). Det kan derfor være virkningsfuldt at inddrage jævnaldrende og influencere.

SEKUNDÆRE VOKSENRELATIONER – FODBOLDTRÆNERE, LÆRER MV.

De yngre elever i 8.-9. klasse fortæller, at de gerne vil leve op til de forventninger, som de voksne autoriteter har til dem. Derfor vil voksne rollemodeller såsom lærere og frivillige, fx trænere, være betydningsfulde afsendere for de yngre unge.

Tætte relationer – forældre, søskende og venner

Afsendere med betydning i formidling om tobaks- og nikotinprodukter

Tætte relationer – forældre, søskende og venner

Kortlægningen finder, at holdninger og normer hos nære familierelationer, venner og fællesskaber er afgørende faktorer hos børn og unge i forhold til, om de benytter sig af tobaks- og/eller nikotinprodukter.

De unge peger i interviewene på, at tætte personlige relationer såsom søskende, forældre og venner har en afgørende betydning for deres valg om ikke at benytte sig af nikotinprodukter, cigaretter, vapes eller puff bars. Det skyldes blandt andet, at de unge gerne vil leve op til nogle normer og forventninger, som fx sættes af forældre eller findes i en tæt søskende- eller vennegruppe.

Kortlægningen indikerer, at ældre søskende kan fungere som forbilleder for de yngre, og deres adfærd kan have stor indflydelse på de yngre søskendes holdninger til tobaks- og nikotinprodukter. Nogle unge fortæller, at deres ældre søskende aktivt tager afstand fra tobaks- og nikotinprodukter, og de peger derfor selv på, at det også kan være en af grundene til, at de følger trop. De fortæller, at deres ældre søskende har erfaringer, de kan relatere til, samt holdninger de respekterer.

Flere af de unge, som ikke benytter sig af produkterne, fortæller, at de ikke ønsker at skuffe deres forældre, og at det blandt andet holder dem fra at begynde at bruge tobaks- og/eller nikotinprodukter. Samtidig fortæller nogle af de unge, som bruger sig af et eller flere af produkterne, at de ved, at deres forældre ville blive skuffede, hvis de opdagede det. De unge italesætter, at hvis deres forældre udtrykte stærke holdninger eller direkte talte imod brugen af tobaks- og nikotinprodukter, ville det have en betydning.

“

Jeg ser faktisk lidt op til dem af mine venner, der ikke tager snus. Det er sejt, de kan lade være med det. Det siger meget om dem.

1.G elev

“

Det er min storesøster, der har påvirket mig mest. Hende ser jeg op til – og så har hun selv lige været i festmiljøet, så hun kender til det hele.

1.G elev

“

Jeg har en familie, hvor vi alle er ret sunde. Det har også en påvirkning, tror jeg. Mine forældre ville blive meget skuffede, hvis jeg gjorde det.

Elev i 8. klasse

Rollemodeller – jævnaldrende unge eller influencere

Afsendere med betydning i formidlingen om tobaks- og nikotinprodukter

Rollemodeller – jævnaldrende unge eller influencere

De kvalitative interviews indikerer, at de unge i høj grad bliver påvirket af personlige fortællinger fra jævnaldrende unge, som de kan relatere til ift. livssituation, ungdomsliv mv. Det skyldes, ifølge de unge, at fortællinger fra jævnaldrende unge kommer med afsæt i en livssituation og et miljø, de selv kan genkende, samt fra en person, de kan spejle sig i. Det kan være, når en ung fra lokalområdet fx fortæller om fester, hvor de selv har fået det dårligt på grund af cigaretter eller snus, økonomiske omkostninger ved stort forbrug eller betydningen for socialt samvær. Dette skyldes, at de unge de kan spejle sig i de kortsigtede konsekvenser, som nogle unge oplever ved fx at få det dårligt til fester grundet brug af tobaks- og/eller nikotinprodukter.

Jævnaldrende afsendere opleves som en kontrast til de klassiske afsendere såsom misbrugskonsulenter og sundhedsfaglige personer, der for flere unge fremstår som klassiske autoriteter uden indsigt i de unges virkelighed. De unge fortælles således, at det i mindre grad har betydning, når misbrugskonsulenter holder foredrag på deres uddannelsesinstitutioner eller en læge fortæller om risikoen ved tobaks- og nikotinprodukter i oplysningskampagner. Nogle af de unge fortæller, at det kan føles som "tom snak ud i rummet", når de ikke kender den person, der holder oplæg, samt at de har en formodning om, at den konkrete formidler ikke umiddelbart har forståelse for de sociale normer, de unge er påvirkede af til dagligt.

De unge italesætter dog, at de sundhedsfaglige formidlere vil have betydning, hvis de eksempelvis inddrages af andre jævnaldrende unge, da de herved vil få en legitimitet.

Ifølge flere af de interviewede unge kan influencere i nogle tilfælde være effektive afsendere af budskaber, der har til formål at forebygge unges tobaks- og nikotinforgbrug. Særligt fordi børn og unge møder disse personer på de sociale medier. Dog er det afgørende for flere af de unge, at influencerne har en oprigtig og troværdig baggrund, da de ellers vil være mindre effektive. Eksempelvis fortæller flere af de unge interviewene, at de ikke altid stoler på markedsføring fra influencere. Dette skyldes, at ikke alle influencere opfattes som værende troværdige i deres formidling, da de enten har økonomiske incitamenter eller er kendt for mindre seriøse indslag.

Det er derfor ifølge de unge vigtigt, at man vælger en influencer, som er troværdig. Det kan være en influencer, der eksempelvis har haft tobaks- eller nikotinproblematikker tæt ind på livet (egne erfaringer) eller lever sammenlignelige liv. Det kan være de bor i geografisk samme egn, er jævnaldrende, har samme uddannelse mv. Her kan også nævnes, at sportspersonligheder på samme måde ikke anses som personer, der vil have betydning, da de opfattes som personer med et ungdomsliv, som er forskelligt fra de unges egen livssituation.

Jeg tror, at influencers og kendte sikkert selv ryger og tager snus. Så det stoler jeg ikke rigtig på.

Elev i 8. klasse

Sekundære voksenrelationer – fodboldtrænere, lærer mv.

Afsendere med betydning i formidlingen om tobaks- og nikotinprodukter

Sekundære voksenrelationer – fodboldtrænere, lærer mv.

Endelig indikerer datamaterialet, at særligt de yngre elever i 8.-9. klasse også bliver påvirket af andre voksne rollemodeller såsom lærere og frivillige, fx trænere. Ifølge de unge handler det om at leve op til de forventninger, som de voksne autoriteter har til dem. Nogle af de interviewede unge fortæller, at de gerne vil gøre det godt i en skolesammenhæng eller sportssammenhæng, og det betyder, at de unge gerne vil efterleve de sunde vaner, som deres fodboldtræner eller fodboldhold sætter rammerne for. Lærere og voksne rollemodeller i fx foreningsliv, der aktivt støtter en sund livsstil, kan derfor spille en betydelig rolle i at påvirke de unges holdninger og handlinger i forhold til tobaks- og nikotinprodukter.

Vær bevidst om forskelle på tværs af aldersgrupper

Kortlægningen finder, at det i inddragelsen af de nævnte afsendere er vigtigt at skelne til alderen på de enkelte børn og unge. De yngre elever (7.-8. klasse) finder i højere grad, at afsenderen er relevant, hvis det er en autoritet som lærere og forældre, der kan guide og informere dem og hjælpe med at forhindre dem i at begynde at bruge tobaks- og nikotinprodukter. For de ældre unge derimod er forældre og autoriteter ikke i samme omfang en afsender med betydning. Det er for denne målgruppe, som tidligere beskrevet, jævnaldrende, der kan formidle budskabet om at afholde sig fra tobaks- og nikotinprodukter, der kan have betydning.

Dette indikerer, at man i valg af afsendere bør tilpasse valget afhængigt af målgruppen. Ligeledes indikerer det også, at skal forældre og autoriteter formidle om tobaks- og nikotinprodukter, skal

det ske allerede i 5.-8. klasse, hvis disse skal have en betydning som afsendere.

Denne viden indikerer samlet set, at det kan være relevant at inkludere både forældre og ældre søskende aktivt i den forbyggende kommunikation om sundhed og risici ved brug af disse produkter. Kortlægningens fund indikerer også, at forældre og søskende skal være velinformerede om risikoen ved tobaks- og nikotinprodukter og engagere sig i åbne og støttende samtaler med deres børn for at være effektive.

Kortlægningen viser også, at hvis der anvendes influencere, bør der foretages en vurdering af den enkelte influencers image hos den konkrete målgruppe samt inddrages viden om, at børn og unge gerne vil have information fra jævnaldrende, hvorfor influenceren ikke må være meget ældre end målgruppen, man ønsker at formidle til.

“

Det ligger ikke til mig at gøre det, fordi jeg dyrker meget sport. Så min træner ville ikke være glad for det, hvis jeg dukkede op med en vape eller en cigaret.

Elev i 8. klasse

Formidlingsformer og tilgange, som er virkningsfulde for børn og unge

Baseret på analyser af interviews og spørgeskemaundersøgelser indikerer datamaterialet, at visse formidlingsformer er særligt virkningsfulde for at nå børn og unge angående emner om tobaks- og nikotinformbrug.

Analysen viser, at formidlingen skal være **personlig og oprigtig**, formidlingen skal **starte en dialog**, formidlingen skal **ske der, hvor de unge befinder sig**, og formidlingen skal være **tilpasset den enkelte aldersgruppe**.

De enkelte punkter præsenteres kort nedenfor og udfoldes på de næste sider.

FORMIDLINGEN SKAL VÆRE PERSONLIG OG OPRIGTIG

For at formidlingen til børn og unge er virkningsfuld bør den inddrage personlige fortællinger. Det er en formidlingsform, som opleves hos børn og unge som mere autentisk og relaterbar end eksempelvis statistikker.

FORMIDLINGEN SKAL STARTE EN DIALOG

I udviklingen af en materialepakke kan det være virkningsfuldt, at formidlingsformatet understøtter dialog og debat. Det være sig debat mellem forældre og deres børn, men også ung og ung imellem.

FORMIDLINGEN SKAL SKE DER, HVOR DE UNGE BEFINDER SIG

Børn og unge har et bredt medieforbrug. Direkte adspurgt fortæller både børn og unge, at det i mindre grad er vigtigt, hvilket medie eller format de modtager information i, men i højere grad at de møder det i deres hverdag, at det er lettilgængeligt og med det rette budskab.

FORMIDLINGEN SKAL TILPASSES DEN ENKELTE ALDERSGRUPPE

En effektiv kommunikation og forebyggelse i forhold til tobaks- og nikotinformbrug kræver en flerdimensional tilgang, der tager højde for de unges alder, sociale miljø og personlige motivation.

Formidlingsformer og tilgange

Formidlingsformer og tilgange, som er virkningsfulde for børn og unge

Formidlingsformen skal være personlig og oprigtig

Interviews med børn og unge viser, at i formidlingen om tobaks- og nikotinprodukter er det virkningsfuldt at inddrage personlige fortællinger. Det er en formidlingsform, som opleves hos børn og unge som mere autentisk og relaterbar. Sammenlignet med eksempelvis statistikker. Fx har historier fra andre unge om negative konsekvenser ved tobaks- og nikotinbrug såsom dårlige oplevelser til fester og udvikling af et misbrug vist sig at være virkningsfulde og gjort et indtryk. Særligt hvis afsenderne formidler en kortsigtet betydning for den unges helbred eller sociale liv. Dette skyldes, at for de ældre unge er de sociale fællesskabers normer og acceptabel adfærd meget afgørende. Når eksempelvis jævnaldrende tager afstand fra tobaks- og nikotinforbrug, bliver det nemmere for andre unge at gøre det samme.

Dette er i kontrast til, at børn og unge fortæller, at de i mindre grad responderer på de klassiske skræmmekampanjer præsenteret af offentlige myndigheder eller sundhedsfaglige videnspersoner. Dette skyldes, at afsenderne ofte har fokus på de langsigtede sundhedsmæssige konsekvenser, som de unge oplever som uhåndterbare og ikke relaterbare. Dette indikerer samlet set, at der i udviklingen af materialepakken med fordel skal arbejdes med personlige narrativer, som appellerer følelsesmæssigt frem for rationelt. Det kan være personlige fortællinger om afhængighed fremfor tal på, hvor mange der er afhængige af tobak- eller nikotinprodukter.

Som tidligere nævnt, kan også rollemodeller og influencere med en oprigtig og troværdig profil være afsendere med stor betydning, hvorfor også formidling direkte fra disse til børn og unge kan være en virkningsfuld formidlingsform. Dette forudsat, at de unges oplevelser af influencerens værdier matcher budskabet.

Formidlingen skal starte en dialog

Kortlægningen viser, at en effektiv kommunikation og forebyggelsesstrategi i forhold til tobaks- og nikotinforbrug kræver en flerdimensional tilgang, der tager højde for de unges alder, sociale miljø og personlige motivation. Eksempelvis responderer yngre børn og unge bedre på autoriteter såsom skolelærere eller trænere og de ældre unge i højere grad på dialog med forældre, ældre søskende og inspiration fra jævnaldrende.

Ligeledes viser kortlægningen, at de sociale gruppers indbyggede normer og anerkendelse er en betydende faktor for, om børn og unge biligere tobaks- og nikotinforbrug, samt at de unge gerne vil dialogen med hinanden.

Kortlægningen viser således, at i formidlingen kan det være virkningsfuldt, at formidlingsformatet understøtter dialog og debat. Det være sig debat mellem forældre og deres børn, men også ung og ung imellem. Det vigtige er, at de enkelte grupper understøttes i den gode dialog, herunder hvordan man stiller de nysgerrige spørgsmål, hvordan man er lyttende mv. Materialepakken kan derfor med fordel sørge for, at have en form, der understøtter dialog børn og unge imellem. I interviews giver særligt ældre unge udtryk for, at de gerne diskuterer og tør sige fra overfor hinanden.

Formidlingsformer og tilgange

Formidlingsformer og tilgange, som er virkningsfulde for børn og unge

Formidlingen skal ske der, hvor de unge befinder sig

Flere elever fortæller, at de anvender en lang række forskellige informationskilder, ligesom de oplever, at foredrag, workshops mv. er interessante formater. Fælles for de forskellige formidlingsformer er, at det er vigtigt, at børn og unge møder informationen i deres hverdag. Det kan være i dialog med deres forældre eller søskende, skole eller uddannelse, sociale aktiviteter, fritidsaktiviteter eller på sociale medier, de allerede anvender. Kortlægningen viser også, at børn og unge har et bredt medieforbrug. Direkte adspurgt fortæller både børn og unge, at det i mindre grad er vigtigt, hvilket medie eller format de modtager information i, men i højere grad at det er lettilgængeligt og med det rette budskab. De fortæller dog også, at de ikke vil opsøge eksempelvis TV-avisen eller nyhederne for at få oplysninger, da de ikke anvender dette til dagligt.

Dette indikerer, at der i udviklingen af en materialepakke med fordel kan inddrages en bred vifte af formidlingsformer, men at det konkrete format, uanset om det er fysiske foredrag, videoklip, nationale udsendelser eller podcast-serier, skal finde børn og unge og ikke omvendt.

Formidlingen skal tilpasses den enkelte aldersgruppe

Kortlægningen viser, at en effektiv kommunikation og forebyggelse i forhold til tobaks- og nikotinforgbrug kræver en flerdimensional tilgang, der tager højde for de unges alder, sociale miljø og personlige motivation.

- For de **yngre aldersgrupper** (5.-8. klasse) viser kortlægningen, at en formidlingsform, som benytter sig af autoriteter såsom lærere og forældre er virkningsfuld. Disse kan vejlede og informere om tobaks- og nikotinforgbrugs betydning for den enkelte. Kortlægningen viser ydermere, at skal formidling om tobaks- og nikotinprodukters konsekvenser være relevant for de unge, skal informationen præsenteres tidligst muligt i ungdomsårene. Det kan være en fælles dialogoplæg, samtalepil eller andet dialogmateriale, der kan anvendes i større grupper eller individuel dialog.

- Hos **ældre unge** (9. klasse og gymnasieelever) kan inddragelse af forældre og ældre søskende være effektivt. Det skyldes, at de unges ønske om ikke at skuffe familien kan være en stærk motivationsfaktor til at afstå fra brug af tobaks- og nikotinprodukter. I sådanne tilfælde er forældre særligt virkningsfulde formidlere når de er velinformerede og deltager i åbne, støttende dialoger med de unge. Her italesætter flere unge, at det er vigtigt, at forældrene kan igangsætte en samtale, stille nysgerrige spørgsmål, er oprigtigt interesserede i at forstå de unges ungdomsliv og ikke er dømmende.
- På **tværs af både børn og unge** italesættes personlige fortællinger fra jævnaldrende samt rollemodeller som virkningsfulde formidlingsformer. Disse fortællinger kan præsenteres både i fysiske foredrag, videoklip, nationale udsendelser eller podcast-serier.

Del 2:

Forældreperspektiver

Forældreperspektiver på tobaks- og nikotinformbrug

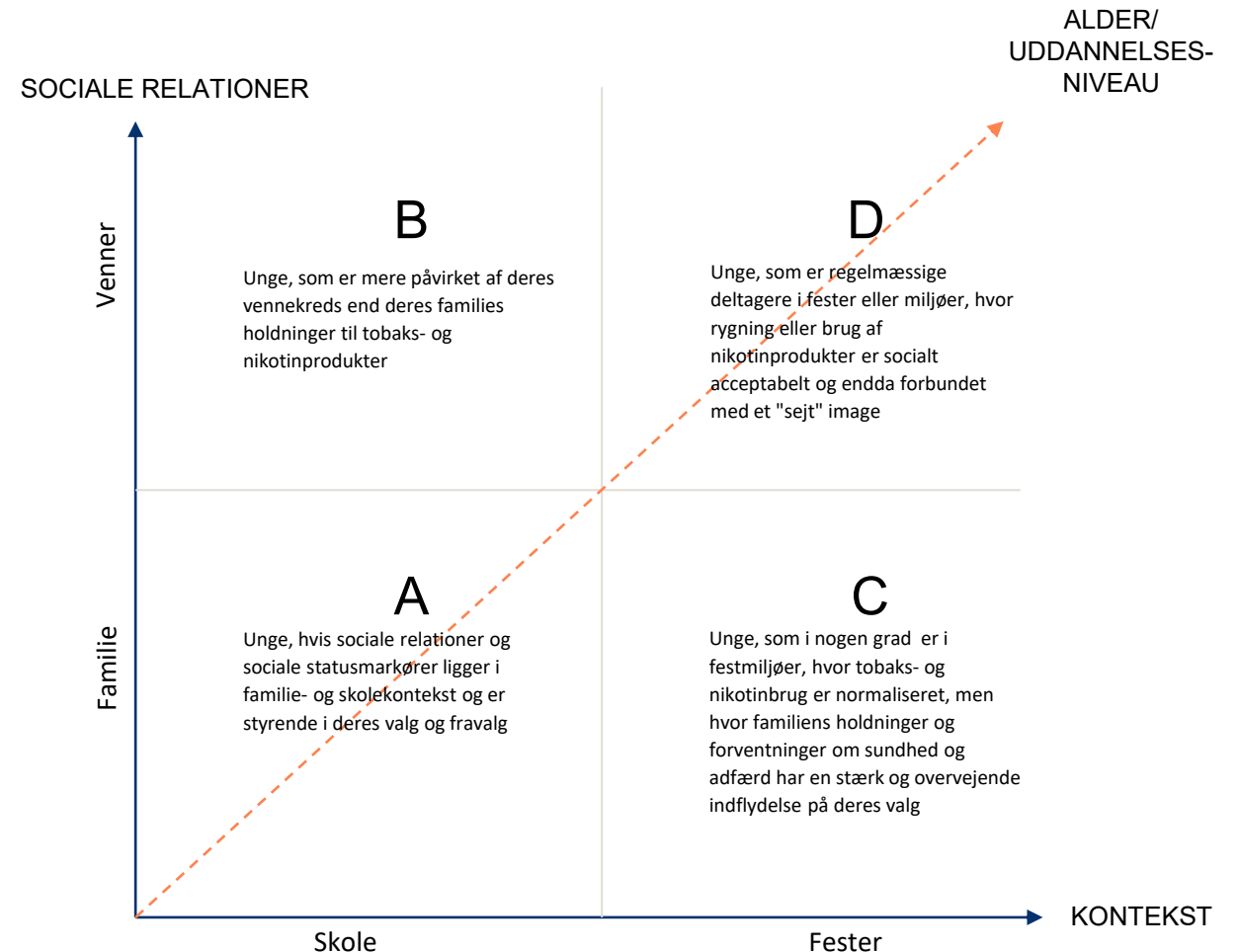
På sidelinjen af en dynamisk balance mellem sociale relationer og kontekst

I kortlægningens del 2 præsenteres forældreperspektiver på forebyggelse af tobaks- og nikotinformbrug blandt børn og unge. Afsnittet om børne- og ungeperspektiver bliver indledt med en præsentation af figuren til højre. Figuren angiver med en simplificeret illustration af de fire ungegrupper, hvordan børn og unge forholder sig forskelligt til tobaks- og nikotinformbrug afhængigt af deres sociale relationer, daglige kontekster og alder. I kortlægningens anden del repræsenterer figuren de forskellige berøringsflader, forældre har med deres børn og unge, herunder graden af indflydelse, de har på deres børn og unges valg.

Analysen viser, at forældrene har direkte indflydelse på deres børn og unges valg og adfærd, hvis de er i ungegruppe A og C, hvorimod analysen viser, at forældrene i højere grad er distanceret fra at have indflydelse på samt forstå deres børn og unges livsverdener, hvis de befinder sig i ungegruppe B og D.

Figuren og de beskrevne perspektiver fører til en mere nuanceret forståelse for kompleksiteten vedrørende børn og unges forhold til tobak og nikotin. De analytiske fund peger på, at det forebyggende arbejde ideelt set begynder, når de unge er i gruppe A og C, men at det i højere grad er i ungegruppe B og D, at forældrene har brug for styrkelse af deres forudsætninger og handlekompetencer i forebyggelsen af tobaks- og nikotinformbrug blandt deres børn.

På de næste sider udfoldes forældreperspektiverne på de tematikker, afsender- og formidlingsformer, der i analysen er identificeret som betydningsfulde, når det kommer til forebyggelse af tobaks- og nikotinformbrug blandt børn og unge.

Forhold med betydning for forældre i forebyggelsen af børns og unges tobaks- og nikotinformbrug

Baseret på interviews med forældre til børn i aldersgruppen 13-21 år, er der identificeret en række forhold, som har betydning for forældres evne til at føre en dialog med deres børn om tobak og nikotin.

Konkret viser analysen, at forældrene har behov for øget **informations- og vidensniveau** samt et behov for at blive præsenteret for konkrete anbefalinger og vejledning, der understøtter og øger deres **handlekompetencer**.

De enkelte punkter præsenteres kort nedenfor og udfoldes på de næste sider.

VIDENSNIVEAU: KENSKAB, UDBREDELSE OG KONSEKVENSER

Forældrene mangler en grundlæggende forståelse af den variation af og forskelle i tobaks- og nikotinprodukter, som deres børn møder i ungdomslivet, samt direkte adgang til viden om tobaks- og nikotinprodukters udbredelse og kortsigtede sundhedsskadelige konsekvenser.

HANDLEKOMPETENCER: HVORNÅR OG HVORDAN

Forældrene efterspørger handlekompetencer, der kan understøtte dem i, hvornår og hvordan de som forældre skal gribe forebyggelse af tobaks- og nikotinbrug an. Dette skal sikre, at forældrene har de rette forudsætninger for at møde deres børn i en dialog, der har reel indflydelse på deres børns adfærd

Vidensniveau: kendskab, udbredelse og konsekvenser

Forhold med betydning for forældre i forebyggelse af børn og unges tobaks- og nikotinformbrug

Vidensniveauet vedrører indsigt i de specifikke tobaks- og nikotinprodukter, herunder hvad der findes, hvad der adskiller dem fra hinanden, hvilken rolle de spiller i ungelivet og hvilke sundhedsskadelige konsekvenser de har. I nedenstående præsenteres de forhold, der vedrører forældrenes viden om, kendskab til, udbredelse af og konsekvenser ved tobaks- og nikotinformbrug.

Kendskab: Kortlægningen viser, at flere forældre mangler en grundlæggende forståelse af variation og forskelle mellem de tobaks- og nikotinprodukter, som deres børn møder i ungdomslivet.

I interviewdata tager forældrene overvejende udgangspunkt i tobak fremfor nikotin, hvortil analysen indikerer et behov for, at forældrene får en større referenceramme og produktforståelse for nikotinprodukter for at kunne starte en meningsfuld dialog med deres børn om det miljø, de befinder sig i. Dette viser sig eksempelvis ved, at der hos de adspurgte forældre optræder eksempler på, at samtalen om tobak og nikotin primært fokuserer på cigaretrykning og ikke omfatter de øvrige nikotinprodukter, som de unge har nævnt i kortlægningens ungeperspektiver fylder for dem. Ligeledes fortæller forældrene, at de ikke oplever at blive præsenteret for eller have let adgang til viden om tobaks- og nikotinprodukter. Kortlægningen viser, at den manglende viden forhindrer forældrene i at få forståelse af, hvilken rolle og betydning tobak og nikotin konkret spiller i deres børns sociale omgangskreds, fællesskaber og i ungelivet generelt.

Udbredelse: Der optræder i kortlægningen et overlap mellem hhv. forældrenes kendskab til de forskellige produkttyper og deres forståelse for udbredelsen af tobaks- og nikotinprodukter i børne- og ungemiljøerne. Analysen viser, at forældrene ikke har direkte adgang til viden om tobaks- og nikotinprodukter i deres børns miljøer, hvilket hindrer forældrene i at få en dækkende forståelse for, hvordan tobak og nikotin optræder i deres børns miljøer, og herunder hvilken rolle og betydning tobak og nikotin konkret spiller i børne- og ungefællesskaber og i børne- og ungelivet generelt.

Konsekvenser: Undersøgelsen viser, at forældrenes viden om tobaks- og nikotinprodukter har indflydelse på, hvilke overvejelser de har gjort sig om deres børns forhold til tobak og nikotin.

De kvalitative interviews viser, at forældrenes primære bekymringer vedrørende tobaks- og nikotinformbrug handler om deres børns helbred. Flere forældre italesætter, at de kun kender til de langsigtede sundhedsskadelige konsekvenser ved cigaretter og i mindre omfang har viden om de kortsigtede sundhedsskadelige konsekvenser. Analysen viser, at nogle forældre savner konkrete fakta om de kortsigtede sundhedsskadelige konsekvenser ved særligt nikotinprodukter, der objektivt kan bruges som argumenter i samtalen med deres børn. Dette vedrører også, hvilke sociale konsekvenser det konkret kan have for deres børn, hvis de tager afstand fra brugen af tobaks- og nikotinprodukter eller blot ikke ønsker at prøve det.

“

Jeg vil nødtigt forbyde mine børn at ryge eller at tage snus. Jeg har en idé om, at det hele bare bliver mere interessant så.

Far til børn på 15, 19 og 21 år

Handlekompetencer: hvornår og hvordan

Forhold med betydning for forældre i forebyggelsen af børns og unges tobaks- og nikotinformbrug

Handlekompetencer vedrører forældrenes forudsætninger, baggrundsviden og evner til at arbejde forebyggende med deres børns forhold til tobaks- og nikotinprodukter. I nedenstående præsenteres de behov, der knytter sig til forældrenes handlekompetencer, der vedrører *hvornår* og *hvordan* forældre skal gribe forebyggelse af tobaks- og nikotinformbrug an. Her er spørgsmålet om *'hvordan'* afgørende for, hvorvidt forældrene har de rette forudsætninger for at møde deres børn i en dialog, der har reel indflydelse på deres børns adfærd.

Hvornår: Kortlægningen viser, at det blandt forældre kan være vanskeligt at vide, hvornår det er det rette tidspunkt at tale med deres børn om tobak og nikotin, og flere forældre italesætter, at de er overraskede over, hvor tidligt deres børn bliver eksponeret for tobaks- og nikotinprodukter. Disse forældre italesætter, at deres børn møder tobak og nikotin i deres miljøer, før de havde forestillet sig det, og at det forebyggende arbejde skal finde sted i grundskolens udskoling. Interviewdata viser også, at forældrene kan opleve det som udfordrende at vide, hvordan de skal forbygge tobaks- og nikotinformbrug hos deres børn, hvilke sammenhænge de skal gøre det i og hvor.

Dette indikere, at forældrene har behov for viden om børns og unges debutalder med tobak- og nikotinprodukter for derved at tage en dialog om selvsamme i rette tid. Samtidig indikerer resultaterne, at

hvis forældrenes handlekompetencer skal styrkes, skal de introduceres for denne viden før børns og unges debutalder, dvs. formidles til forældre med børn i 5.-7. klasse.

Hvordan: Analysen viser, at forældrenes oplevelse af at kunne arbejde forebyggende med deres børns forhold til tobak og nikotin er koblet til deres handlekompetencer. Her handler forældrenes forudsætninger ikke kun om viden, men også om deres relation til deres barn, deres pædagogiske tilgang og evner til at gå ind i en ligeværdig samtale med deres børn. Kortlægningen viser, at flere forældre har en oplevelse af at have en løbende samtale med deres børn om særligt rygning. Samtidig viser analysen også, at samtalen oftere bruges af forældrene til at fortælle deres børn om deres holdning til tobak og nikotin fremfor at starte en nysgerrig dialog.

Dette indikere, at udover fakta om tobaks- og nikotinprodukters sundhedsskadelige konsekvenser, anvendelse og udbredelse, har forældrene også behov for konkrete værktøjer. Det drejer sig om greb til den gode, ligeværdige og tillidsfulde dialog, herunder hvornår samtalen kan foregå, og hvordan forældrene starter samtalen.

“

Jeg har svært ved at holde mine børn i samtalen, og det gør også, at det ofte er nogle korte snakke, vi har om det.

Mor til børn på 19 og 21 år

Afsendere og formidlingsformer med betydning for forældre i forebyggelsen af børn og unges tobaks- og nikotinformbrug

Kortlægningen peger på flere forhold, der kan være nyttige for forældre at få støtte til, når det gælder forebyggelse af, at deres børn begynder at bruge tobaks- og/eller nikotinprodukter.

Analysen af forældreperspektiver viser, at en materialepakke målrettet forældrene bør indeholde **saglige argumenter og faktabaseret viden, viden om hvordan og hvornår samtalen kan foregå, troværdige rollemodeller og fortællinger og et fælles referencepunkt.**

De enkelte punkter præsenteres kort nedenfor og udfoldes på de næste sider.

SAGLIGE ARGUMENTER OG FAKTABASERET VIDEN

Forældrene udtrykker behov for konkret viden om produktforskelle. De påpeger også, at de har brug for et solidt vidensgrundlag, så de kan fjerne sig fra synsninger og moraliserende budskaber, for i stedet at basere deres samtaler på forskning og ekspertudsagn.

VIDEN OM HVORDAN OG HVORNÅR SAMTALEN KAN FOREGÅ

Forældrene har brug for aldersmålrettet støtte og vejledning til at håndtere dialog om tobaks- og nikotinformbrug med deres børn. Kortlægningen viser et klart behov for vejledning og konkrete inspirationsguides til, hvordan forældrene bedst kan tage snakken om tobak og nikotinprodukter med deres børn.

TROVÆRDIGE ROLLEMODELLER OG FORTÆLLINGER

Forældrene efterspørger troværdige rollemodeller og fortællinger fra andre forældre, som kan støtte dem i samtalen med egne børn. Der er blandt forældrene stor interesse for at høre historier fra andre, hvor de kan lade sig inspirere af, hvordan og i hvilke situationer andre forældre har haft succes med at engagere deres børn i samtalen.

ET FÆLLES REFERENCE PUNKT

En fælles oplevelse eller referenceramme kan virke som en værdifuld samtalestat. Forældre efterspørger en anledning i form af en fælles oplevelse, et konkret dialogværktøj eller andet, som kan gøre det lettere at starte samtalen om tobaks- og nikotinprodukter.

Afsendere og formidlingsformer

Afsendere og formidlingsformer med betydning for forældre i forebyggelsen af børn og unges tobaks- og nikotinformbrug

Saglige argumenter og faktabaseret viden

Forældrene udtrykker behov for konkret viden om produktforskelle, dvs. forskellen på snus, puff bars vapes og cigaretter samt information om nikotinindhold, udbredelse, rolle i ungdomslivet og de kortsigtede sundhedsskadelige konsekvenser, herunder afhængighed. Enkelte forældre oplever, at de mangler viden, som kan hjælpe dem med at formidle alvoren og de kortsigtede konsekvenserne af tobaks- eller nikotinformbrug til deres børn. De ønsker saglige argumenter og faktabaseret viden, som kan give dem rygdækning og hjælpe dem med at undgå at fremstå moraliserende eller bekymrede uden grundlag.

Forældrene påpeger også, at de har brug for et solidt vidensgrundlag, så de kan fjerne sig fra synsninger og moraliserende budskaber, for i stedet at basere deres samtaler på forskning og ekspertudsagn. Nogle forældre har forsøgt at opsøge information, men er usikre på, hvor de skal finde den nødvendige viden. De fortæller, at de indtil videre har eftersøgt den hos større sundhedsorganisationer (Sundhedsstyrelsen, Kræftens bekæmpelse m.fl.) samt ved almindelige google-søgninger. Konkret håber de på, at informationerne i højere grad bliver præsenteret for dem, fx via skole eller uddannelsesinstitutioner.

Dette indikerer, at forældrene har brug for hjælp til at navigere i deres søgen efter information og til at få adgang til den nødvendige viden. Denne viden handler både om at kunne føre en oplyst

samtale med børn om tobaks- og nikotinformbrug samt at kunne engagere sig i forebyggelsen ved at være informeret om udbredelsen og konsekvenserne af andre nikotinprodukter, ikke kun cigaretter.

Viden om hvordan og hvornår samtalen kan foregå

Forældrene har brug for aldersmålrettet støtte og vejledning til at håndtere dialogen om tobaks- og nikotinformbrug med deres børn. Kortlægningen af forældreperspektiver viser et klart behov for vejledning og konkrete inspirationsguides til, hvordan forældre bedst kan tage snakken om tobak og nikotin med deres børn. De kvalitative interviews indikerer, at det kan være udfordrende for nogle forældre at håndhæve og opretholde regler omkring tobaks- og nikotinanvendelse, især når de har børn i forskellige aldersgrupper med forskellige behov og interesser.

Nogle forældre nævner, at de ofte er mere opmærksomme på deres yngste børns adfærd, mens de oplever, at deres ældre børn er sværere at påvirke. Analysen viser, at det vil være en hjælp for forældrene at få vejledning i forhold til, hvordan og hvornår forebyggende samtaler bør finde sted, afhængigt af deres børns alder og sociale orienteringer.

Det er vigtigt at have fokus på den pædagogiske tilgang og give anbefalinger og inspiration til, hvordan forældre kan skabe en ligeværdig og tillidsfuld dialog. Dette er afgørende for, om forældrene kan indgå i en meningsfuld samtale med gensidig

respekt. Dette handler også om, hvordan de selv med korte interaktioner og samtaler kan komme i dialog med deres børn og unge. Dette skyldes, at flere forældre italesætter, at de sjældent har længere samtaler med deres børn, hvorfor de efterlyser hjælp til at finde det rette tidspunkt.

Der er behov for inspiration i form af konkrete øvelser, eksempler og forslag til, hvordan og hvornår forældre kan tænke forebyggende, herunder nogle pædagogiske principper for, hvilke tilgange der kan være virksomme for forældrene at have i samtalen med deres børn. Det kan fx være at vise nysgerrighed over for deres børns ungeliv og et oprigtigt forsøg på at forstå, hvilken rolle tobak og nikotin spiller i deres miljøer. Dette som grundlag for bedre at kunne støtte og vejlede deres børn på en tillidsvækkende måde, der modsætter sig at være stålfast afvisende og forbudsorienteret.

“

Det kræver altså, at vi er ordentligt oplyst. For jeg har da ikke tænkt over andet end cigaretter og e-cigaretter og sådan noget.

Mor til børn på 14 og 19 år

Afsendere og formidlingsformer

Afsendere og formidlingsformer med betydning for forældre i forebyggelsen af børn og unges tobaks- og nikotinformbrug

Troværdige rollemodeller og fortællinger

Troværdige rollemodeller og fortællinger fra andre forældre kan støtte forældre i samtalen med egne børn. Blandt de interviewede forældre er der stor interesse for at høre historier fra andre, hvor de kan lade sig inspirere af, hvordan og i hvilke situationer andre forældre har haft succes med at engagere deres børn i samtalen.

Analysen viser, at der er et behov for identificerbare talspersoner i formidlingen af, hvordan den gode samtale kan rammesættes og indledes. Forældrene fremhæver, at influencere kan spille en vigtig rolle, da de ofte er i øjenhøjde og fungerer som gode rollemodeller, men skal samtidig være troværdige. Flere forældre giver udtryk for, at rollemodeller er troværdige, hvis de har en faglig eller erfaringsmæssig baggrund, fx sundhedsfaglig viden, rusmiddel ekspert, socialmedarbejder, forældre til børn med tobaks- og nikotinprodukter udfordringer.

For at opnå en bredere effekt er det vigtigt at vælge influencere, som appellerer til både forældre og børn, og som kan skabe en kobling mellem børne- og ungeuniverset. På denne måde kan samtalerne blive mere målrettede og mangfoldige, og der kan skabes en fælles forståelse af komplekse emner, hvilket gør dem mere tilgængelige og relaterbare for målgruppen. Deres troværdighed er afgørende, især når de formidler budskaber om sundhedsskadelige, økonomiske eller sociale risici og konsekvenser. Der er også et behov for at høre, hvad der har fungeret godt og mindre godt – gerne kombineret med faglig viden fra eksperter, som nøgternt kan fortælle om tobak og nikotin. På den måde forbliver formidlingen i øjenhøjde, hvilket gør det nemmere for forældre at forholde sig til og spejle sig i.

Et fælles referencepunkt

En fælles oplevelse eller referenceramme kan virke som en værdifuld samtalestat. Interviews med forældre viser, at en anledning i form af en fælles oplevelse, et konkret dialogværktøj eller andet kan gøre det lettere at starte samtalen om tobaks- og nikotinprodukter. Det nævnes af enkelte forældre, at en materialepakke kunne fungere som en samtalestarter mellem forældre og deres børn. Her refererer forældre til, at kampagner eksempelvis præsenteres hos lægen, i sportshallen, fritidsklubben eller gennem et tv-program med eksperter samt både kendte og ukendte personer. Væsentligt for sådanne kampagner er, at de direkte lægger op til nysgerrig dialog, der kan være initieret af børnene såvel som forældre. På den måde kan forældrene undgå at være de primære budbringere og vil i stedet kunne handle på en fælles oplevelse, der naturligt giver dem et fælles tredje at tale ud fra.

Analysen viser, at forældrene har behov for konkrete dialogværktøjer eller guides, der kan hjælpe dem med at vække en gensidig refleksion og tillid i samtalen med deres børn. Nogle forældre finder det dog vanskeligt at tale om forebyggelse, fordi de ikke ved, hvor de kan gå hen, hvis de opdager, at deres barn har et tobaks- og/eller nikotinformbrug. Analysen indikerer, at forældrene har brug for at kunne få assistance, både når det kommer til det forebyggende arbejde, men også i forhold til at opsøge hjælp til tobaks- og nikotinstop.

Jeg prøver at holde dialogen så åben som muligt og appellerer til deres fornuft, men også at komme med vores holdning som forældre. Det er en sindssygt svær balance.

Far til børn på 15, 19 og 21 år

Efter den her snak er jeg blevet helt vildt nysgerrig på, hvorfor mine drengebørn egentligt har taget det.

Mor til fem børn i alderen 19-25 år

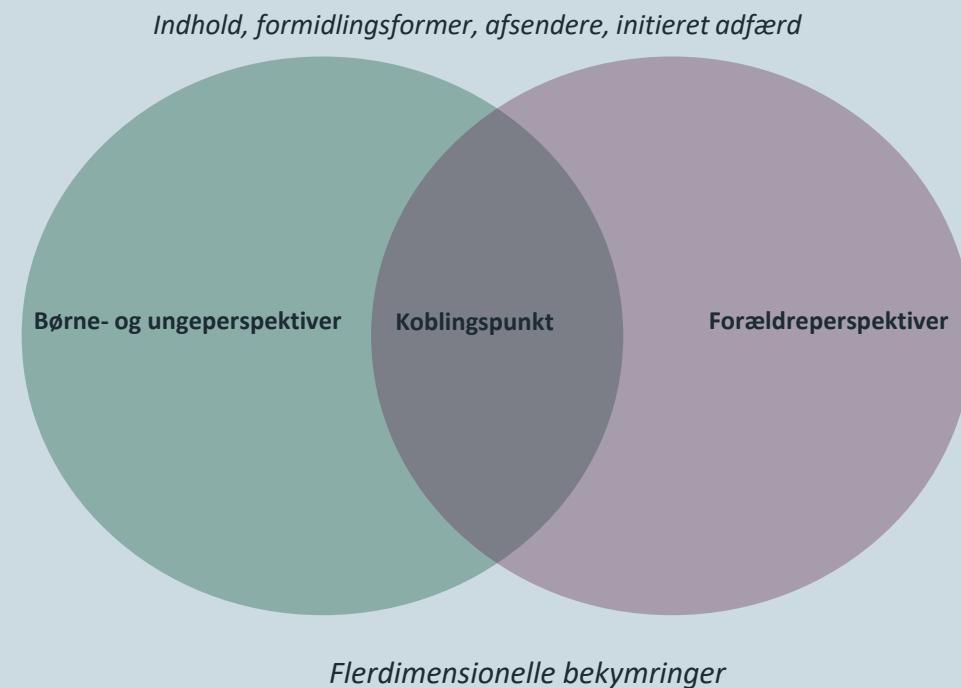
Del 3:
Kobling af perspektiver

Kobling mellem børne- og ungeperspektiver og forældreperspektiver

I nærværende kortlægning identificeres forskellige tematikker, afsendere og formidlingsformer med betydning for forebyggelse af tobaks- og nikotinbrug blandt børn og unge. De analytiske resultater er baseret på hhv. et børne- og ungeperspektiv og et forældreperspektiv.

De tværgående analysefund viser, at børn og unge lever i en virkelighed, hvor tobak og nikotin spiller en rolle og har en funktion, som deres forældre ikke har direkte adgang til eller kendskab til. Det være sig, at tobaks- og nikotinprodukter kan være identitetsskabende for nogle børn og unge og forbundet med, hvordan man interagerer med hinanden i bestemte sociale sammenhænge, herunder fester. Forældrene har ikke adgang til eller kendskab til dette, da flere forældre ikke er med i deres børns sociale arenaer såsom skole og fester. Samtidig optræder forældrene med centrale roller i deres børns liv og har derfor en særlig position til at influere og vejlede deres børn gennem støtte og samtale. Her peger de analytiske resultater på, at såfremt samtalerne ikke afspejler den reelle verden, de unge lever i – og i dette tilfælde de kontekster, som de unge eksponeres for tobak og nikotinprodukter i – bliver kvaliteten af samtalerne utilstrækkelig i forebyggelse af tobaks- og nikotinforbrug blandt deres børn. De analytiske fund peger på, at der er et koblingspunkt mellem børne- og ungeperspektiverne og forældreperspektiverne, der rummer potentialer for at imødekomme de to målgruppers forskellige forståelsesrammer og behov.

I **figuren til højre** illustreres børne- og ungeperspektiverne og forældreperspektiverne, der hver repræsenterer forskellige oplevelser og erfaringer med tobak og nikotinprodukter, og deraf forskellige forståelser af, hvad der af *Indhold, formidlingsformer, afsendere og initieret adfærd* kan virke forebyggende i formidling om tobaks- og nikotinprodukter. Særligt fremtrædende er de flerdimensionelle bekymringer, som karakteriserer de perspektiver hhv. børn og unge og forældre har omkring tobaks- og nikotinforbrug. Jævnfør børne- og ungeperspektiverne er deres bekymringer bundet op på det, der er på spil i deres sociale sammenhænge, og er deraf kortsigtede. Forældreperspektiverne er derimod langsigtede og knytter sig til deres børn og unges helbred. Forskellene på eksempelvis de to bekymringstyper betyder, at børn og unge og forældre har forskellige incitamenter og udgangspunkter for at engagere sig i forebyggelse af tobaks- og nikotinbrug blandt børn og unge.

Ved at afsøge de parametre, hvor de to perspektiver kan forenes, er det muligt at udforme relevant kommunikation, hvor både børn og unge og forældre kan møde hinanden og sammen håndtere udfordringerne med tobaks- og nikotinforbrug blandt børn og unge. På næste side præsenteres de hovedpointer, der gør sig gældende for en forebyggende indsats målrettet hhv. børn og unge og forældre samt koblingspunktet mellem de to målgrupper.

Kobling mellem børne- og ungeperspektiver og forældreperspektiver

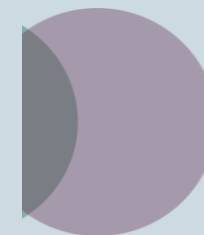
Børne- og ungeperspektiver

- **Viden** om sundhedsmæssige konsekvenser ved særligt nikotinprodukter og afhængighed.
- Fokus på **social stigma** og **imageforståelser**, der er koblet til de forskellige tobaks- og nikotinprodukter.
- Budskaber, der formidles af **jævnaldrende** og **troværdige** unge.
- **Målgruppespecifikke** tilpasninger i form af afsender og budskab.
- **Personlige fortællinger** har større virkning end faglige statistikker.
- Informationer skal **præsenteres for de unge**, da de ikke selv opsøger den.

Koblingspunkt

- **Relaterbare fortællinger**, der giver mening for både unge og forældre at tale ind i. Det være sig kortsigtede sundhedsmæssige konsekvenser eller identitet og image.
- **Samlingspunkter**, der afspejler ungelivets kompleksiteter, hvor samtalen mellem barn og forældre behandler dilemmaer nysgerrigt og undersøgende med plads til flere perspektiver.
- Inddragelse af **nære familierelationer, venner og fællesskaber** (velinformerede ældre søskende engageret i åbne og støttende samtaler).
- Unge har brug for at blive mødt i dialog. Det kræver en **flerdimensional tilgang**, der tager højde for alder, socialt miljø og personlig motivation.
- En **bred vifte af formidlingsformer** kan understøtte dialog og debat mellem børn og unge samt mellem børn, unge og deres forældre.

Forældreperspektiver

- **Viden** om produkttyper, udbredelse, konsekvenser og rolle i ungelivet.
- Vejledende guides med pædagogiske tilgange til at styrke forældres forebyggende **handlekompetence**.
- Formidling fra relaterbare og inspirerende **rollemodeller**.
- Eksempler på **kontekster** for gode samtaler.
- Eksempler på **samtalestartere**, icebreakers, og hvad forældre kan sige.
- **Dialogredskaber** til åbne, nysgerrige og respektfulde samtaler.
- Perspektiver på, hvordan man **ikke lukker dialogen** og barnets spørgsmål.

Bilag

Metode

I afdækningen af børn, unge og forældres perspektiver på forebyggelse af tobaks- og nikotinforgbrug har Rambøll gennemført en række dataindsamlingsaktiviteter, som er beskrevet nærmere nedenfor. Rambøll gennemførte dataindsamlingen i april-august 2024.

Udvælgelse af kommuner

For at sikre, at dataindsamlingen skete således, at de udvalgte kommuner geografisk repræsenterede både land/by samt forskellige landsdele og samtidig tog højde for repræsentativitet ift. uddannelsesniveauer, udvalgte Rambøll fem kommuner, hvori der gennemførtes rekruttering af børn, unge og forældre.

Udvælgelsen skete på baggrund af en clusteranalyse, hvor landets 98 kommuner blev inddelt i fem kommunegrupper (strata). I hver kommunegruppe var der mellem 19 og 20 kommuner repræsenteret. Kommunegrupperne blev inddelt, så de var mest muligt homogene på parametrene: a) antal borgere i aldersgrupper, b) fordeling af køn, c) antal borgere på forskellige indkomst- og uddannelsesniveauer. Fra hver kommunegruppe udvalgte vi den kommune, der var mest repræsentativ for den samlede gruppe under hensyntagen til tilstrækkelig størrelse. Enkelte kommuner kunne ikke deltage, hvorfor det blev den næstmest repræsentative kommune.

Der blev gennemført dataindsamling i følgende kommuner:

- Aarhus
- Odense
- Aabenraa
- Herning
- Silkeborg
- Ringsted
- Odder

Børn og unge

For at opnå indblik i børns og unges perspektiver på tobaks- og nikotinforgbrug har Rambøll gennemført dataindsamling på forskellige grundskoler og ungdomsuddannelser i de fem kommuner samt afholdte interviews med unge uden for job og uddannelse via jobcentre og beskæftigelsesindsatser.

Fokusgruppeinterviews

Der blev gennemført fokusgruppeinterviews med børn og unge på grundskoler og ungdomsuddannelser. Fokusgruppeinterviewene blev afholdt med udgangspunkt i en planche bestående af udsagn, spørgsmål mv., som kunne strukturere drøftelser og dialoger i fokusgrupperne. I interviewene var der fokus på at sikre et trygt og fortroligt rum gennem tydelig rammesætning og med spørgeteknikker, der initierede til at tale i tredjeperson, hvorved de unge ikke blev sat i sårbare positioner.

Vox pops inkl. spørgeskemaundersøgelse

Som supplement til fokusgruppeinterviews gennemførte Rambøll vox pop-events på de besøgte grundskoler og ungdomsuddannelser, hvor der etableredes en stand, der dannede udgangspunkt for korte kvalitative interviews på dagen og uddeling af postkort med en QR-kode til udvalgte spørgsmål, der muliggjorde, at elever kunne afgive skriftlige besvarelser på deres telefoner eller computere.

Børn og unge uden for job og uddannelse

Interviews med børn og unge uden for job og uddannelse blev afholdt telefonisk med afsæt i en revideret version af interviewguiden for fokusgruppeinterviews.

Forældre

For at opnå forskellige perspektiver på tværs af forældre med forskellige baggrunde rekrutterede Rambøll forældre med børn og unge i udskoling, på ungdomsuddannelse og unge, der hverken var under uddannelse eller havde tilknytning til arbejdsmarkedet. Forældrene blev rekrutteret via nyhedsbreve og informationskanaler på uddannelsesinstitutioner samt Rambølls eget netværk.

Telefoniske interviews

Interviews med forældre blev afholdt telefonisk og individuelt for at mindske deltagelsesbarriererne og give større fleksibilitet ift. arbejde, børn og øvrige daglige gøremål.

Interviewene blev afholdt med afsæt i en eksplorativ spørgeguide, som blev tilpasset og målrettet efter barnets alder. Interviewguiden var semistruktureret og temabaseret. Denne tilgang sikrede, at Rambøll fik belyst samt indhentet data om undersøgelsens hovedspørgsmål, ligesom det åbnede det op for en fleksibilitet ift. at følge og udforske uforudsete temaer, herunder nye input og emner, der fyldte hos forældrene.

Datagrundlag

Kvantitativ dataindsamling

Spørgeskemaundersøgelse (vox pop)	Gennemførte besvarelser	Nogen svar	Alder i gennemsnit	Køn	Status på tobaks- og nikotinformbrug
Besvarelser på tværs af kommuner*	N = 146 (73 pct.)	N = 54 (27 pct.)	17 år	Piger = 48 pct. Drenge = 50 pct. Andet = 2 pct.	Har prøvet = 64 pct. Har ikke prøvet = 37 pct.

Kvalitativ dataindsamling

Casebesøg	Uddannelsesinstitution	Fokusgruppe interview	Vox pop
Aarhus Kommune	Folkeskole, 8. klasse	Fokusgruppeinterview m. elever	Ja
Odense Kommune	Almene gymnasium (STX)	-----	Ja
Aabenraa Kommune	Efterskole, 9.-10. klasse	Fokusgruppeinterview m. elever	Ja
Herning Kommune	Erhvervsskole (EUX)	Fokusgruppeinterview m. elever	Ja
Silkeborg Kommune	Handelsgymnasium (HHX)	Fokusgruppeinterview m. elever	Ja

Virtuelle interviews Forældre med børn i alderen 13 til 21 år	Antal informanter	Gennemsnitsalder på børn**
Informanter på tværs af kommuner***	12	18

Telefoninterviews Unge uden for job eller uddannelse	Informant	Kontaktet via
Ringsted Kommune****	Ung	Jobcenter

* Repræsenterede kommuner: Odder Kommune, Aarhus Kommune, Odense Kommune, Aabenraa Kommune, Herning Kommune, Silkeborg Kommune.

** Informanter er forældre til børn, der afdækker hele målgruppen (børn i alderen 13-21 år). Her er repræsenteret forældre, der har biologiske børn og sammenbragte børn.

*** Repræsenterede kommuner: Hedensted Kommune, Fredensborg Kommune, Aarhus Kommune, Vejle Kommune, Morsø Kommune.

**** På trods af omfattende rekruttering var det kun muligt at gennemføre ét telefoninterview med unge uden for job og uddannelse.

Flerdimensionel figur på ungelivet og tilgange til forebyggelse af deres tobaks- og nikotinformbrug

Navigation og dynamisk balance mellem sociale relationer og kontekst

